

परिच्छेद - एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक 'ताजपुरिया र नेपाली भाषाविच व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन रहको छ । 'भाषा' शब्द 'भाष्' धातुबाट बनेको हो । यसको अर्थ व्यक्त वा बोलिएको वाणी भन्ने बुझिन्छ । भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । मानिसले भाषाका माध्यमबाट नै आफ्नो भाव वा मनका कुरालाई प्रचारप्रसार गर्दछ । त्यसैले भाषा वाक् प्रतीकहरूको त्यस्तो व्यवस्था हो, जसको सहायताले मानिसहरू परस्परमा विचारको आदान प्रदान गर्दछन् । "मानवीय उच्चारण अवयवद्वारा उच्चरीत यादृच्छिक ध्वनि प्रतीकहरूको त्यो व्यवस्थालाई भाषा भनिन्छ । जसका सहायताबाट मानिसहरू विचार विनिमय गर्दछन् (न्यौपाने र साथीहरू, २०६९ : २) ।"

संसारमा बोलिने विभिन्न भाषाहरूमध्ये नेपाली भाषा नेपालका अधिकांश मानिसहरूले बोल्ने र बुझ्ने भाषा हो । नेपाली भाषा भारोपेली खलकको सत्तम वर्गमा पर्ने प्राकृत र अपभ्रंश भाषाबाट इसाको एघारौँ शताब्दीमा उत्पत्ति भएको आधुनिक आर्य भाषा हो । नेपाली भाषाको जन्मका बारेमा बालकृष्ण पोखरेल शौरसेनी अपभ्रंशबाट, बललभमणि दाहाल, चुडामणि बन्धुले खस अपभ्रंशबाट भएको उल्लेख गरेका छन् । यसरी भन्नुपर्दा नेपाली भाषा भारोपेली भाषा परिवारको आर्य-इरानेली वा भारत-इरानेली शाखाको खस प्राकृत हुँदै खस अपभ्रंसबाट जन्मेको भाषा हो भन्न सकिन्छ (अधिकारी, २०६३ : २९६) । नेपाली भाषाले आफ्नो उत्पत्ति कालदेखि वर्तमान समयसम्म आइपुग्दा नेपालको राष्ट्रभाषा, सरकारी कामकाजको भाषा, सम्पर्क भाषा र आम सञ्चारको भाषा हुने गौरव पाउनुका साथै देश बाहिर समेत यसको क्षेत्र विस्तार हुने क्रम बढ्दो छ । समयको क्रम र परिवर्तनसँगै नेपाली भाषामा पनि परिवर्तन र सुधारहरू भए । भाषाको क्षेत्र विस्तार, साहित्य लेखन, आधुनिकीकरण र मानकीकरणका कारण यो एक जीवन्त भाषा बन्न सफल भएको पाइन्छ ।

नेपाल बहुजातीय, बहुभाषिक र बहुसांस्कृतिक देश भएकोले यहाँ विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र साँस्कृतिक पृष्ठभूमि भएका मानिसहरू बसोवास गर्दछन् । नेपालको राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा मातृभाषाको रूपमा १२३ वटा भाषा बोलिन्छन् (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग : २०६८) । नेपालका विभिन्न भु-भागमा बोलिने मातृभाषाहरूमध्ये ताजपुरिया भाषा नेपालको सुदुर पूर्वी जिल्ला झापा र मोरङ जिल्लामा बोलिने ताजपुरिया जातिको जनसङ्ख्या १८,८११ रहेको छ । झापा

जिल्लाको चकचकी, पाँचगाछी, महाभारा, कोरोवारी, गौरीगञ्ज, धरमपुर, गौरादह, लखनपुर, महारानी र कोहवरामा प्रशस्त व्यवहारको रूपमा प्रयोग गरिन्छ भने त्यस्तै मोरङ जिल्लाको सिजुवा, भुर्किया, महादेवा, गोविन्दपुर, रङ्गेलीमा पनि यो भाषाका वक्ताहरू रहेका छन् । त्यसैगरी नेपाल बाहिर भारतमा पनि यो भाषा विहार, बङ्गाल सिक्किम, दार्जिलिङ्ग जस्ता ठाउँहरूमा बोलिन्छ (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग : २०६८) ।

ताजपुरिया जातिले मातृभाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने भाषालाई नै ताजपुरिया भाषा भनिन्छ । ताजपुरिया भाषाको कुनै लिखित इतिहास नभएकोले ताजपुरियाहरू भाषा र साहित्यमा विकासोन्मुख अवस्थामा नै रहेको छन् । ताजपुरिया भाषाको आफ्नै लिखित इतिहास नभएपनि दक्षिण भारतको ताजपुर भन्ने ठाउँबाट यिनीहरूको वंश आएको हो भन्ने विश्वास गरिन्छ त्यसैगरी ताजपुरियालाई राजा सुशर्माको वंशज मानिन्छ (शर्मा, २०५६ : ५) । यस भाषाको आफ्नै लिपि र वर्णमाला नभएकोले र यो अहिले देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ । ताजपुरिया भाषा भारतेली-आर्य भाषा परिवारबाट आएको भाषा हो (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग : २०६८) । ताजपुरिया भाषा पूर्वी नेपालको भ्रुपा र मोरङ जिल्लाका दुई जिल्लामा मात्र बोलिने भएकोले यो एउटा लोपोन्मुख अवस्थामा रहेको भाषा हो । भाषा र साहित्यमा पनि खासै विकास नभएकोले अरु भाषाका तुलनामा यो भाषा पछि परेको देखिन्छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले नेपालभित्र बोलिने सबै मातृभाषालाई राष्ट्रभाषाको मान्यता दिए पनि व्यावहारिक रूपमा नेपालीइतर मातृभाषाहरूको अध्ययन, अनुसन्धान, उचित संरक्षण, संवर्द्धन र विकास राज्यबाट गरिनुपर्ने कार्यको अभावले कतिपय भाषाहरू लोप हुने अवस्थामा रहेको देखिन्छ । तसर्थ : लोपोन्मुख अवस्थामा रहेको ताजपुरिया भाषा र जातिको संरक्षणका लागि ताजपुरिया भाषाको विशेषतासँग परिचित हुन नसक्नु, ताजपुरिया र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिका समानता र भिन्नता पहिल्याउन नसक्नु, ताजपुरिया भाषी विद्यार्थीलाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्न कठिनाई देखिनु, मातृभाषी विद्यार्थीहरूले बोले जस्तै लेख्ने बानीले लिखित शब्दहरू त्रुटिपूर्ण पाइनु यी समस्याहरूलाई निराकरण गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

पहिलो मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई दोस्रो भाषा नेपाली सिकाइका क्रममा दुवै भाषाका वाक्यगत समानता र भिन्नता छुट्टयाइ सम्भावित त्रुटि पहिचान गरी अध्ययनका लागि आवश्यक मार्गदर्शन गर्न सक्ने किसिमले यस शोधपत्र “ताजपुरिया र नेपाली भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन” शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरिएको छ ।

१.२ समस्याकथन

प्रस्तुत 'नेपाली र ताजपुरिया भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षक नै मूलतः समस्याको रूपमा रहेको छ । प्रस्तुत शीर्षकका नेपाली र ताजपुरिया भाषाबिच व्याकरणिक कोटिमा रहेका समानता र भिन्नतालाई केलाएर ताजपुरिया र नेपाली भाषाको परिचय दिनु त्यसैगरी ताजपुरिया भाषाको स्थितीको जानकारी प्रदान गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यमा समस्याकथनको रूपमा रहेको छ । नेपालको संविधान २०७२ ले नेपालभित्र बोलिने सबै भाषालाई समान मान्यता दिए पनि व्यवहारिक रूपमा विभिन्न मातृभाषाहरूको अध्ययन, अनुसन्धान र संरक्षण गर्न आवश्यक नीतिहरू तर्जुमा गर्न नसक्नु नै प्रमुख समस्याका रूपमा देखिन्छ । त्यसकारण नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषाको तुलनात्मक सन्दर्भमा व्याकरणिक कोटिहरूको समानता र भिन्नता पहिचान गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको समस्याकथनको रूपमा रहेको छ । यो अध्ययन मुख्य रूपमा निम्न अनुसारका समस्यामा केन्द्रित रहको छ :

क) ताजपुरिया भाषाको परिचय के हो ?

ख) ताजपुरिया भाषाको स्थिति कस्तो छ ?

ग) ताजपुरिया र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूबिच के-कस्तो समानता र भिन्नता रहेको छ ?

घ) ताजपुरिया भाषाका विशेषताहरू के के हुन?

१.३ अध्ययनका उद्देश्यहरू

प्रस्तुत शोधकार्यका निम्नलिखित उद्देश्यहरू रहने छन् :

क) ताजपुरिया भाषाको परिचय दिनु,

ख) ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूबिचका समानता र भिन्नता पहिल्याउनु,

ग) ताजपुरिया र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलना गर्नु,

१.४ अध्ययनको महत्त्व

कुनै पनि भाषाको अध्ययन गर्नु एक कठिन कार्य हो । त्यसमा पनि एउटा अविकसित र लोपोन्मुख भाषाको अध्ययन गरिनु महत्त्वपूर्ण र उपयोगी कार्य हुन आउँछ । भाषिक विविधता भएको

देशमा भाषागत एकरूपता अवश्य पनि असम्भव हुन्छ । नेपाल पनि बहुभाषिक देश भएकोले भाषिक रूपमा विविधता देखिनु स्वभाविक मानिन्छ । तसर्थ : मातृभाषी वक्ताहरूलाई नेपाली भाषाका माध्यमबाट शिक्षण गर्नका लागि सम्बन्धित भाषाको तुलनात्मक अध्ययन गरी स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषा बिचका समानता र भिन्नताको पहिचान गरि त्रुटि निराकरण गर्नु जरुरी छ ।

दुई वा दुई भन्दा बढी भाषाहरूका व्यवस्था र उप-व्यवस्थाहरूको समानता र भिन्नता सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन गर्नु व्यतिरेकी अध्ययन हो । व्यतिरेकी अध्ययन मुख्यतः शैक्षणिक प्रयोजनका लागि उपयोगी मानिन्छ । दुई भाषाका बिचमा तिनीहरूको वर्णव्यवस्था, संरचना र विशेषताहरूको बारेमा ज्ञान नभएसम्म व्यतिरेकी अध्ययन गर्न कठिन हुन्छ । तसर्थ भाषाको तुलनाबाट एउटा भाषा बोल्ने व्यक्तिलाई अर्को भाषा सिक्ने क्रममा आइपर्ने समस्याहरूको पहिचान गरी वर्णन गर्न मद्दत पुग्दछ ।

ताजपुरिया भाषी विद्यार्थीहरूको मातृभाषा भएकोले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा शिक्षणका लागि नेपाली भाषाको संरचनाबारे पूर्ण ज्ञान हुनु जरुरी छ । अनि मात्र स्रोतभाषा र लक्ष्यभाषाको बिचमा समानता र भिन्नता छुट्याउन सजिलो हुन गई भाषा शिक्षणमा सहयोग मिल्दछ । दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा सिक्ने सिकारुले स्रोतभाषा र लक्ष्यभाषाबिच उच्चारण वाक्यगठन, विभक्ति प्रयोग आदि पक्षको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने हुनाले ताजपुरिया भाषाको विशेषता पत्ता लगाई स्तरीय नेपाली भाषा सिक्न सघाउ पुऱ्याउने भएकोले यो अध्ययन औचित्यपूर्ण देखिन्छ । हालसम्मका शोधकार्यमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन नभएको हुनाले ताजपुरिया भाषाको विकासका लागि नेपाली भाषाको मानक रूपसँग तुलना गरेर हेर्न जरुरी छ । यस शोधकार्यबाट ताजपुरिया भाषी विद्यार्थीहरूलाई मानक नेपाली भाषा सिक्न, नेपाली भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटि पहिल्याई निराकरण गर्न, त्यसैगरी ताजपुरिया भाषी शिक्षक, विद्यार्थी र भाषाविद् र भाषासँग सरोकार राख्ने जोकोहीलाई समेत सहयोग पुग्ने कुरा स्पष्ट देखिन्छ । त्यसैले राष्ट्रभाषा विकासका निमित्त र शैक्षणीक प्रयोगजनका दृष्टिले प्रस्तुत शोधकार्य औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक “ताजपुरिया र नेपाली भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन” रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रलाई निम्न सीमाभित्र सीमाङ्कन गरिएको छ :

- क) प्रस्तुत शोधको अध्ययन क्षेत्र भापा जिल्लाको महाभारा, गौरीगञ्ज, पाचगाँछीका गाउँहरूलाई अध्ययनको परिधिभित्र समेटिएको छ ।
- ख) प्रस्तुत अध्ययन ताजपुरिया भाषाको कथ्य भाषालाई प्राथमिकता दिई व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययनमा सीमित गरिएको छ ।
- ग) प्रस्तुत अध्ययन दुवै भाषाका व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) को तुलनात्मक अध्ययनमा सीमित रहेको छ ।

परिच्छेद - दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन

दुई वा दुई भन्दा बढी भाषाहरूका व्यवस्था र उप-व्यवस्थाहरूको समता र भिन्नता सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन नै व्यतिरेकी अध्ययन हो । एक आपसमा विचारको आदान- प्रदान गर्न भाषाको आवश्यकता पर्दछ । भाषा सिकाइ सहज नभई जटिल प्रक्रिया भएको कारणले यसमा सुधारको आवश्यकता रहन्छ । भाषा सिकाइको सन्दर्भमा व्यतिरेकी विश्लेषणले सैद्धान्तिक भन्दा प्रायोगिक पक्षलाई जोड दिन्छ । व्यतिरेकी विश्लेषणको प्रारम्भिक अवधारणा नै शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार एवं स्तरीयतासँग सम्बन्धित छ । व्यतिरेकी विश्लेषण दोस्रो भाषा सिकाइ पहिलो वा स्रोत भाषाले के-कस्तो प्रभाव पार्दछ र दोस्रो भाषा सिकाइको कठिनाइको पूर्वानुमान गर्न अध्ययन गरिने हुँदा यो मुख्यतः प्रायोगिक प्रयोजनबाट अभिप्रेरित हुने स्पष्ट छ (अधिकारी, २०६३ : १२८) । तसर्थ व्यतिरेकी अध्ययनबाट यो स्पष्ट हुन्छ कि पहिलो भाषा र दोस्रो भाषाका संरचनात्मक पक्षहरू मिलदाजुल्दा भएको खण्डमा दोस्रो भाषा सिकाइ सहजता हुन्छ भने पहिलो भाषा र दोस्रो भाषा सिकाइमा सहजता आउने तथा कठिनताको पूर्वानुमान गर्न सहयोग पुग्छ ।

भट्टराई, (२०६५) द्वारा 'भाषिक अनुसन्धान विधि' मा नेपाली र नेपालका भाषाहरूको भिन्नताको अध्ययन तथा विश्लेषण व्यतिरेकी विश्लेषण हो । बहुभाषिकता, यहाँको सौन्दर्य र विशेषता हो । यहाँ भारोपेली, भोटबर्मेली, द्रविडेली र आग्नेय गरी चार परिवारका भाषाहरू बोलिन्छन् । ती मध्ये भारोपेली र भोटबर्मेली परिवारका भाषाहरू बोल्नेहरूको सङ्ख्या यहाँ अधिक रहेको पाइन्छ र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू पनि सम्पर्क भाषा तथा सरकारी कामकाजको नेपाली भाषा सिकन विद्यालय आउँछन् । अतः लक्ष्यभाषा र स्रोतभाषा बिचका समानता र भिन्नताहरू पत्ता लगाई भाषा शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन व्यतिरेकी विश्लेषणात्मक अनुसन्धान गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

विशेषतः शैक्षणिक प्रयोजनले अभिप्रेरित भएको यसको सैद्धान्तिक अवधारणाको प्रतिपादन रोवर्ट ल्याडोले गरेका हुन् भन्न सकिन्छ (अधिकारी, २०६३) । दोस्रो भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा देखा परेको व्यतिरेकी विश्लेषणले भाषाको संरचनात्मक समता र भिन्नतालाई अध्ययनको विषय बनाइ भिन्नतालाई विशेष जोड दिएको पाइन्छ । तसर्थ दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूका व्यवस्थाका उपव्यवस्थाहरूको समता र भिन्नता सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययनसँग व्यतिरेकी विश्लेषण सम्बन्धित

छ (अधिकारी, २०६३ : १२०) । यसलाई दुईवटा भाषाको व्याकरणिक संरचना तुलनात्मक व्याख्या गर्नु उपयोगी ठानिन्छ ।

व्यतिरेकी विश्लेषणले दोस्रो भाषा सिकाइका वर्णनात्मक, रूपात्मक तथा वाक्यात्मक स्तरमा प्रथम भाषाले पार्ने प्रभावलाई पनि जोड दिएको छ । पहिलो भाषा र दोस्रो भाषा बिचको भिन्नताको परिक्षणबाट दोस्रो भाषाको सिकारुले गर्ने सम्भावित त्रुटिको पूर्वानुमान गर्नु सहयोग पुग्दछ ।

ताजपुरिया भाषाको आफ्नै लिपि नभएकोले अहिले यो देवनागरीमा लेखिन्छ । हालसम्म ताजपुरिया भाषा सम्बन्धी खासै अध्ययन नभएपनि यस भाषामा प्रयोग हुने शब्दहरूको निर्माण, व्याकरणिक कोटिहरू, स्वर, व्यन्जन वर्णको विशिष्ट प्रक्रिया रहेको छ । त्यसैले ताजपुरिया भाषाको आफ्नै छुट्टै पहिचान भएकोले र यस भाषामा प्रयोग भएका शब्द र त्यसको उच्चारणका प्रक्रियाहरू लगायत व्याकरणिक कोटिहरू पनि विशिष्ट भएकोले यस भाषाको उत्पत्ति र विकासको सन्दर्भमा अध्ययन गर्न अनिवार्य देखिन्छ ।

माथि उल्लेखित विभिन्न पाठ्यपुस्तकलाई आधार मानेर के भन्न सकिन्छ भने भाषा सिकाइ प्रक्रियामा सम्बन्धित स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको व्याख्या विश्लेषण व्यतिरेकी अध्ययनले गर्दछ । व्यतिरेकी विश्लेषण बारेमा व्यापक चर्चा गर्ने विद्वान रोवर्ट ल्याडो हुन् । रोवर्ट ल्याडोका अनुसार “मातृभाषा र लक्ष्यभाषाको तुलनाबाट लक्ष्यभाषाको कठिन क्षेत्रहरू पहिचान गर्न सकिन्छ (गौतम, २०६१ : ८९) ।”

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

शोध प्रस्तावना तयार पार्नका लागि अगाडि भएको सम्बन्धित विषयवस्तुका बारेमा बुझ्न, अवलोकन र विश्लेषण गर्न आवश्यक हुन्छ । आफुले गर्न लागेको शीर्षकसँग सम्बन्धित शोध अनुसन्धानको पुनरावलोकन गरेर त्यसभन्दा पृथक किसिमको शोधपत्र तयार पार्न सकिने भएकोले यहाँ यसभन्दा अगाडि गरिएको अनुसन्धानको समीक्षा गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

खड्का (२०५९) द्वारा ‘सुर्खेत जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन’ शीर्षकको शोध प्रस्तुत गरिएको छ । कक्षा ५ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाई त्रुटिका विशेषताहरूका आधारमा विश्लेषणात्मक अध्ययन प्रस्तुत गर्ने उद्देश्यले उक्त अध्ययन भएको देखिन्छ । यसमा क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी नमुना छनोट, सामग्री सङ्कलन तथा व्याख्या विश्लेषण

गरिएको छ । यस अध्ययनमा सुर्खेत उपत्यकाका दुईवटा विद्यालयहरूमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ । निष्कर्षमा यस अध्ययनमा शब्दोच्चारण अन्तर्गत ध्वनितात्विक पक्षमा हुने त्रुटिलाई मात्र समेटिएको छ । शब्दोच्चारणमा देखिने ध्वनितात्विक क्षेत्रका साथै उच्चारणगत क्षेत्रमा हुने अन्य त्रुटिहरूलाई पनि समेट्न सकेको भए अध्ययन पूर्ण हुने देखिन्छ ।

वानियाँ (२०६०) द्वारा 'कक्षा ५ मा अध्ययनरत लिम्बूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण' शीर्षकमा शोधकार्य प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनमा पाँचथर जिल्लामा कक्षा ५ मा अध्ययनरत लिम्बूभाषी विद्यार्थीहरूले वर्ण र शब्दोच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ । यस अध्ययनमा पाँचथर जिल्लाका १० वटा विद्यालयका ८० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ । यस अध्ययनमा घोषत्व र प्राणत्व उच्चारणसम्बन्धी, 'अ' र 'आ' स्वरको उच्चारणसम्बन्धी, अनुनासिकसम्बन्धी, 'ट' वर्गको उच्चारणसम्बन्धी, 'य' र 'ए' सम्बन्धी, 'भ्र' र 'ह' सम्बन्धी, रेफ र 'ऋ' सम्बन्धी र भाषिकागत प्रभावसम्बन्धी अध्ययन गरिएको छ । उच्चारणगत क्षेत्रमा हुने अन्य त्रुटिहरू जस्तै- अजन्त र हलन्त, पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिलाई पनि समेटिएको भए अध्ययनमा पूर्णता थपिने देखिन्छ । प्रस्तुत अध्ययनमा वर्ण र शब्दहरूको उच्चारणगत त्रुटिहरूको पहिचान गरी तिनको व्याख्या विश्लेषण र उक्त त्रुटिहरू हुने कारणहरू पत्ता लगाई निष्कर्ष निकाली सुझावहरू पेस गरिएको छ । यस अध्ययनमा मुख्यतः पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरेर नमुना छनोट, सामग्री सङ्कलन गरी वर्णनात्मक तथा विश्लेषणात्मक ढाँचाबाट अध्ययन सम्पन्न गरिएको छ ।

बम (२०६१) द्वारा 'वैतडेली र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण' शीर्षकमा शोधपत्र तयार भएको पाइन्छ । उक्त शोधको उद्देश्य वैतडेली भाषिकाको परिचय दिनु, वैतडेली भाषिकाको विशेषता पहिल्याउनु वैतडेली भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको उच्चारण गर्दा गर्न सक्ने सम्भावित त्रुटिक्षेत्र पहिल्याउनु, वैतडेली भाषीलाई स्तरीय नेपाली भाषिकाको सिकाइमा आइपर्न सक्ने समस्याको पहिचान गर्नु रहेको छ । उक्त शोध अध्ययनमा वैतडेली भाषाको उच्चारण प्रक्रिया, शब्दहरूको रूपायन, नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, भाव, करण र अकरणका आधारमा पदसङ्गतिका आधारमा वैतडेली भाषिका र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण गरेको पाइन्छ ।

सुवेदी (२०६१) द्वारा 'बोटेभाषा : एक अध्ययन' शीर्षकमा शोध प्रस्तुत गरिएको छ । यो अध्ययन विशेषतः चितवन जिल्लाको पटिहानी गा.वि.स.मा बोलिने बोटे भाषालाई आधार बनाई अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनमा बोटे जाति र भाषाको परिचयका साथै बोटे भाषा र

नेपाली भाषाका शब्द वर्गमा पाइने भिन्नता देखाइएको छ । बोटे भाषामा पाइने व्याकरणात्मक कोटि र वाक्यहरूको रचना गर्नु यस अध्ययनको उद्देश्य रहेको देखिन्छ । यस अध्ययनमा पुस्तकालयीय विधि, छलफल विधि र प्रश्नोत्तर विधि प्रयोग गरेर तथ्याङ्क सङ्कलन गरी प्रस्तुत गरिएको छ । विभिन्न पुस्तक तथा पत्रपत्रिका र बुढापाकाहरूको भनाई अनुसार माभी भाषा र संस्कृतिसँग बोटेहरूको भाषा र संस्कृति धेरै मिल्दोजुल्दो भएकाले बोटे जाति पनि माभी नै हुन सक्ने बलियो सम्भावना रहेका कारण उक्त अध्ययनले माभी भाषाको अध्ययन भइसकेको पुष्टि हुन्छ । यी पूर्वकार्यको मोटामोटी अध्ययन गर्दा विभिन्न मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको पाइन्छ । तर, माभी भाषाका सम्बन्धमा विभिन्न अध्ययन अनुसन्धानहरू भए तापनि माभीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा प्रयोगका सन्दर्भमा गर्ने विभिन्न त्रुटिहरूका सम्बन्धमा जस्तै- शब्दोच्चारण, वाक्यगठन र वर्णविन्यासगत, पदयोग र पदवियोग तथा पदसङ्गति आदिका क्षेत्रमा त्रुटिहरू गर्ने गरेको र यस सम्बन्धमा कुनै अध्ययन अनुसन्धान नभएका कारण यो अध्ययन आवश्यक ठानिएको हो ।

रौले (२०६२), द्वारा 'बाजुरेली भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण' नामक शोधपत्र तयार गरिएको छ । उक्त शोधपत्रमा बाजुरेली भाषिकाको सामान्य परिचय दिनु, विशेषताहरू पहिल्याउनु, बाजुरेली भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूबिच व्यतिरेकी विश्लेषण गर्नु मुख्य उद्देश्य राखिएको छ । उक्त शोधपत्रको प्राप्त र व्यतिरेकी अध्ययनबाट पत्ता लगाई स्तरीय नेपाली भाषासँग सन्निकटता र भिन्नता रहेको कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

जोशी (२०६६) द्वारा 'कैलाली जिल्लाका कक्षा ४ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली सिक्दा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकको शोध प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनमा उक्त जिल्लाका ७ वटा विद्यालयका ४० जना छात्र-छात्राहरूलाई छनोट गरिएको छ । उक्त शोधको प्रमुख उद्देश्य कैलाली जिल्लाको कक्षा-४ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वर्ण र शब्दका तहमा गर्ने उच्चारणगत त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नु रहेको देखिन्छ । यस अध्ययनमा ७ वटा विद्यालयका झण्डै ४० जना विद्यार्थीहरूको उच्चारणगत त्रुटिहरूको पहिचान, व्याख्या विश्लेषण, त्रुटिका कारण, वर्गीकरण र निराकरणका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा उच्चारणगत क्षेत्रमा हुने त्रुटिहरूलाई व्यापक रूपमा समेट्ने प्रयास गरिएको छ । पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी त्रुटिलाई अध्ययनको छुट्टै विषय बनाएर लानु पर्ने भए तापनि यस अध्ययनमा सङ्क्षिप्त रूपमा मात्र प्रस्तुत गरिएको छ ।

राई (२०६६) द्वारा 'राजवंशी र नेपाली भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरेको पाइन्छ। राजवंशी भाषाका व्याकरणिक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य र कारकको नेपाली भाषासँग तुलना गरेको पाइन्छ। यस अध्ययनमा राजवंशी र नेपाली भाषामा रूपगत र ध्वन्यात्मक दृष्टिले भिन्नता हुने कुरा औल्याएको छ। उक्त शोधका अनुसार राजवंशी भाषा र नेपाली भाषामा वचन सम्बन्धी समानता रहे पनि नेपाली भाषामा नाम र सर्वनामहरूमा (हरू) बहुवचनबोधक प्रत्यय लागेर बहुवचन भएको पाइन्छ भने राजवंशी भाषामा 'ला' बहुवचन बोधक प्रत्यय लागेर बहुवचन भएको पाइन्छ। नेपाली र राजवंशी भाषा दुवैमा पुरुषसम्बन्धी समानता पाइए पनि पुरुषवाचक सर्वनामक एकवचन र बहुवचनमा आधारपद फरक छन्। त्यस्तै काल, पक्ष, भाव, र वाच्यका आधारमा पनि अर्थ र कार्यका र रूपगत दृष्टिले प्रयोग विविधता देखिने कुरा उक्त शोधको निष्कर्षमा उल्लेख गरेको पाइन्छ।

गेलाल (२०६७) द्वारा 'सुनसरेली थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण' शीर्षकले शोधपत्रमा सुनसरी जिल्लामा बसोवास गर्ने थारू जतिले बोल्ने थारूभाषाका रूपायनिक कोटिहरूलाई नेपाली भाषाका रूपायनिक कोटिका आधारमा सुनसरेली थारू भाषिका र नेपाली भाषामा पाइने समानता र विभिन्नताको खोजी गर्दै सुनसरेली थारूभाषीलाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा आईपर्ने कठिनाईहरूको खोजी गर्नु यो अध्ययनको उद्देश्य केन्द्रित रहेको छ। विकारी वर्ग अर्न्तगत रूपचल्ने नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको रूपायन प्रस्तुत गरिएको छ। यी दुवै भाषाका नामको लिङ्ग, वचन, आदर र कारकका आधारमा र सर्वनामको वचन, पुरुष, कारक र आदरका आधारमा र विशेषणको लिङ्ग, वचन, कारक र आदर जस्ता रूपायनिक कोटिहरूका आधारमा रूपायन गरिएको छ। यस अध्ययनले व्याकरणका सम्पूर्ण क्षेत्रलाई हेर्न नसकेपनि रूपायनिक कोटिहरूलाई भने राम्ररी केलाइएको छ।

राई (२०७२) द्वारा 'चाम्लिङ भाषा र नेपाली भाषाको तुलना' शीर्षकमा शोधकार्य तयार गरिएको छ। उक्त शोधकार्यमा चाम्लिङ भाषाका विशेषताहरू पत्ता लगाइ नेपाली भाषा र चाम्लिङ भाषाबिच तुलना गरी समानता र असमानता पत्ता लगाउन र चाम्लिङ भाषाका शब्दहरूको सङ्कलन गर्ने उद्देश्यहरू राखिएको छ। यस शोधकार्यमा इलाम जिल्लाको कोलेवुङ् गा.वि.स.लाई आधार मानी त्यहाँका स्थानीय व्यक्ति, वुँढापाका, चाम्लिङ विद्यार्थी र शिक्षकहरू नमुना जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ। यस शोधकार्यमा चाम्लिङ भाषाका विशेषताहरू लिङ्ग वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, कारक र विभक्तिमा नेपाली भाषासँग रूपात्मक र ध्वन्यात्मक समानता र भिन्नताको तुलना गरिएको

छ । चाम्लिङ भाषामा आदर, अनादर र उच्च आदर तीनवटै तहलाई एउटै शब्द 'खाना' को प्रयोग गरिन्छ । चाम्लिङ भाषामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै पाँच प्रकारका भावहरू रहेको छ । नेपाली भाषामा सर्वनाम शब्दको स्पायन हुँदा प्रथम पुरुष, म, हामी, मलाई, हाम्रो रूपहरू बन्दछन् भने चाम्लिङ भएको पाइन्छ । चाम्लिङ र नेपाली भाषामा ओकार र आकारमा परिणत हुँदा बहुवचन बनाउने व्यवस्था समान देखिन्छ भने नेपाली भाषामा बहुवचन जनाउने 'हरू' प्रत्यय गाँसिन्छ तर चाम्लिङ भाषामा 'हरू' को ठाउँमा 'चि' प्रत्यय जोडिन्छ । नेपाली भाषाको तीनवटै पुरुषका क्रियापदको धातुमा छ, छु, छौ, छस, छन् आदि प्रत्ययहरू जोडीन्छन् भने चाम्लिङ भाषामा भुई, मुम्के, भुयो जस्ता प्रत्ययहरू गाँसिएर तीनवटै पुरुषका क्रियापद बन्दछन् । चाम्लिङ भाषामा कालका अपूर्ण र पूर्ण गरी दुईओटा मात्र पक्ष रहेको छ । नेपाली भाषामा भूतकालमा ऐ, यो, यौ जस्ता कालबोधक प्रत्यय जोडिएको पाइन्छ । त्यसैगरी वर्तमान कालमा छ, छु, छौ प्रत्यय लाग्छ भने चाम्लिङ भाषामा 'यो' प्रत्यय लाग्दछ । भविष्यत कालमा नेपाली 'नेछु' प्रत्यय लाग्छ भने चाम्लिङ भाषामा 'तै' जस्ता प्रत्यय जोडिन्छ । चाम्लिङ भाषा र नेपाली भाषाको तुलना विस्तृत रूपमा नगरिए पनि व्याकरणिक कोटिका आधारमा भएपनि गरिएको छ ।

चाम्लिङ भाषा र नेपाली भाषाको तुलना विस्तृत रूपमा चर्चा गरी चाम्लिङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा व्याकरणिक कोटिको प्रयोग (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल) कर्ता र क्रियापदबिच सङ्गति मिलाएर वाक्य गठन गर्न सहयोग गर्ने निष्कर्ष निकाल्दै शोधकार्य तयार गरिएको छ ।

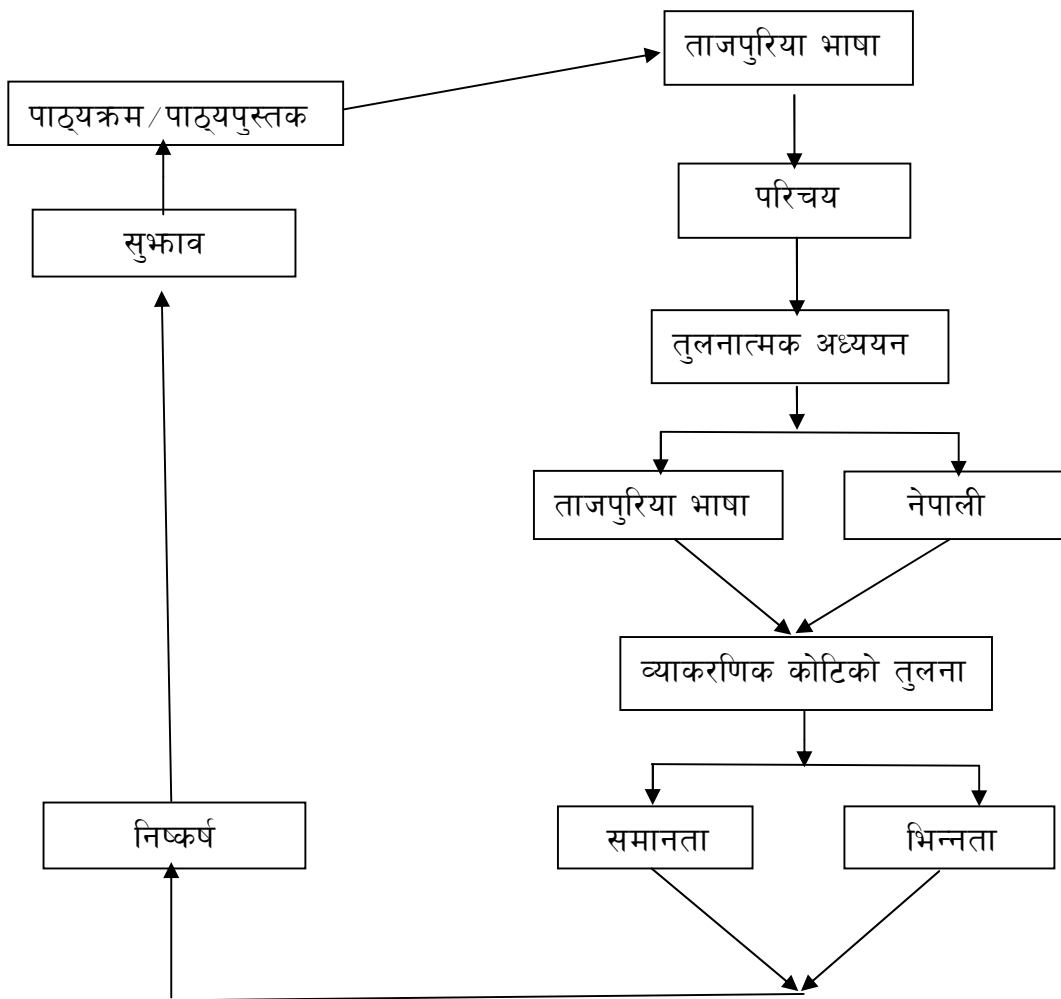
लाप्चा (२०७३) द्वारा "स्तरीय नेपाली र लाप्चा भाषाको वाक्य सङ्गति व्यतिरेकी अध्ययन" शीर्षकमा शोधपत्र तयार गरेको पाइन्छ । उक्त शोधको उद्देश्य लाप्चा भाषाको सामान्य परिचय दिनु, लाप्चा भाषा र नेपाली भाषाको वाक्य सङ्गतिका समानता र भिन्नता पहिल्याउनु, लाप्चा भाषी र नेपाली भाषीले गर्ने त्रुटिहरू पहिचान गर्नु र लाप्चा भाषा र नेपाली भाषाका मुख्य संरचनात्मक भिन्नता पहिल्याउनु रहेको छ । उक्त अध्ययनमा लाप्चा भाषाको उच्चारण प्रक्रिया, शब्दहरूको रूपायन, नाम, सर्वनाम, विशेषण क्रिया, भाव, करण, अकरणका आधारमा पद सङ्गतिका आधारमा स्तरीय नेपाली र लाप्चा भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण गरेको पाइन्छ ।

२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता

शोधपत्र तयार गर्दा सैद्धान्तिक साहित्य र सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनद्वारा सैद्धान्तिक ज्ञान हासिल गर्न सहयोग पुग्दछ । आफ्ना विचारहरूलाई सान्दर्भिक र प्रमाणिक बनाउन तथ्यहरू

उपलब्ध हुने भएकोले गर्दा शोधपत्र गहकिलो र कसिलो बन्न पुग्दछ । पहिले गरिएको खोज अध्ययन अनुसन्धानद्वारा समस्याहरू राम्ररी बुझ्न विश्लेषण गर्न र शीर्षक छनोट गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ । शोध पत्र तयार गर्दा कस्ता उद्देश्य छनोट गर्ने ? अध्ययन विधि कस्तो किसिमको तय गर्ने सो कार्य गर्न मद्दत पुग्ने देखिन्छ । खास गरी सम्बन्धित विषयको गहिरो ज्ञान हासिल गर्न अनुसन्धानलाई नै वैद्य र विश्वसनीय बनाउन सम्बन्धी साहित्यको पुनरावलोकन उपयोगी बन्छ । अनुसन्धानलाई उपलब्धिमुलक बनाउन नवीन धारणाको बन्ने देखिन्छ । भविष्यमा गर्न सकिने अनुसन्धानका क्षेत्रहरू पत्ता लगाउन सैद्धान्तिक र सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकनले सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

२.४ सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचा

दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूका व्यवस्था र अव्यवस्थाहरूको समता र भिन्नतासम्बन्धी अध्ययन नै तुलनात्मक अध्ययन हो । एक आपसमा विचारको आदान प्रदान गर्न भाषाको आवश्यकता

पर्दछ । भाषा सिकाइ सहज नभई जटिल प्रक्रिया भएको कारणले भाषामा सुधारको आवश्यकता रहन्छ । भाषा सिकाइको सन्दर्भमा व्यतिरेकी विश्लेषणको सैद्धान्तिक भन्दा प्रायोगिक पक्षलाई बढता जोड दिन्छ । व्यतिरेकी विश्लेषणमा सहभागी हुने भाषाहरू व्यवहारिक एवम् प्रायोगिक दृष्टिले नजिक हुनु आवश्यक छ । व्यतिरेकी विश्लेषणको प्रारम्भिक अवधारणा नै शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार एवम् स्तरीयतासँग सम्बन्धित छ । व्यतिरेकी विश्लेषणले दोस्रो भाषा सिक्दा पहिलो र स्रोत भाषाले के-कस्तो प्रभाव पर्छ । त्यसको खोजी गर्न दोस्रो भाषा सिकाइका कठिनाईको पूर्वानुमान गर्न अध्ययन गरिने हुँदा यो मुख्यतः प्रायोगिक प्रयोजनबाट अभिप्रेरित हुने स्पष्ट छ (अधिकारी, २०६३ : १२८) । तसर्थ व्यतिरेकी अध्ययनबाट यो स्पष्ट हुन्छ कि पहिलो भाषा र दोस्रो भाषा सिकाइमा आउने सहजता तथा कठिनताको पूर्वानुमान गर्न सहयोग पुग्दछ ।

दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूका बिच रहेका संरचनात्मक समानता र भिन्नताहरू व्यतिरेकी विश्लेषणको क्रममा केलाइन्छ । यस्ता भिन्नता केलाई सकेपछि सिकारुहरूलाई भाषा सिकाइमा आउन सक्ने सम्भावित समस्याहरूलाई ध्यान दिई भाषा शिक्षणको लागि उपयुक्त पाठ्य सामग्री निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिन्छ । यसरी फरक-फरक भाषाहरूको व्यवस्थित रूपले वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषणबाट ती भाषाहरूको सही तुलना गरी व्यतिरेकी विन्दुको निक्कै निकाल्न सकिन्छ ।

परिच्छेद : तीन

अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

अनुसन्धान भनेको वैज्ञानिक र व्यवस्थित प्रणाली हो । यो ज्ञान आर्जनको माध्यम वा प्रक्रिया हो । अनुसन्धानका लागि बनाइएको विस्तृत योजनालाई नै अनुसन्धान ढाँचा भनिन्छ । अनुसन्धान ढाँचाले तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषणका विविध तरिकाहरूको जानकारी गराउनुका साथै तिनीहरूको छनोट एवम् स्तरण गर्न समेत सहयोग प्रदान गर्दछ । परिमाणात्मक र गुणात्मक गरी अनुसन्धानका ढाँचाहरू दुई किसिमका छन् । मूलतः सङ्ख्यात्मक तथ्याङ्कमा आधारित अध्ययन ढाँचालाई परिमाणात्मक ढाँचा र विषयगत तथ्याङ्कमा आधारित अध्ययन ढाँचालाई गुणात्मक ढाँचा भनिन्छ । यस अध्ययनका उद्देश्यहरू विषयगत पक्षसँग सम्बन्धित भएकोले गुणात्मक ढाँचा अपनाइएको हो ।

अनुसन्धानका क्रममा गरिने नमुना छनोट, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्ने प्रक्रियालाई अनुसन्धान विधि भनिन्छ । अनुसन्धानको प्रकृति अनुसार अध्ययन विधिको छनोट गरिनु पर्दछ । प्रस्तुतः शोधकार्य मूलतः सैद्धान्तिक प्रकृतिको भएकोले पुस्तकालयीय अध्ययन विधि अपनाइएको छ । त्यसका लागि सम्बन्धित कृति, पुस्तकहरू, पत्रपत्रिकाहरूको अध्ययन गर्दै समीक्षकहरू र भाषा विशेषज्ञहरूसँगको प्रत्यक्ष भेटघाट तथा सम्पर्कबाट लिखित र मौखिक दुवै माध्यमबाट प्राप्त सामग्री छलफल र सुझावलाई आवश्यकता अनुसार समावेश गरी शोध पत्रलाई स्तरीय बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

३.२ जनसङ्ख्या, नमुना र नमुना छनोट रणनीति

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि अध्ययन क्षेत्र नेपालको वर्तमान सङ्घीय संरचना अर्न्तगत भ्रुवा जिल्लामा पर्ने गौरीगञ्ज गाउँपालिका अर्न्तगत महाभारा, कोरोवारीका गाउँहरूलाई आधार मानी जनसङ्ख्याका रूपमा त्यहाँका ताजपुरिया भाषी वक्ताहरू सबैको प्रतिनिधित्व हुनेगरी ६ जना स्थानीय व्यक्तिहरूलाई नमुनाका रूपमा सामग्री सङ्कलन गरी अध्ययन गरिएको छ ।

३.३ अध्ययनको क्षेत्र

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक “ताजपुरिया र नेपाली भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन” रहेकोले यो शोधलाई निम्न सीमाभित्र सीमाङ्कन गरिएको छ ।

- क) प्रस्तुत शोधको अध्ययन क्षेत्र नेपालको वर्तमान सङ्घीय राज्य संरचना अन्तर्गत गौरीगञ्ज गाउँपालिका अन्तर्गत महाभारा, कोरोवारी, पाँचगाछीलाई अध्ययनको परिधिभित्र समेटिएको छ ।
- ख) प्रस्तुत शोधमा ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययनका लागि सम्बन्धित भाषाहरूका व्याकरणिक कोटि अन्तर्गत लिङ्ग वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, करण, अकरण, वाच्य आदिको आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

३.४ सामग्री सङ्कलनका स्रोत र उपकरणहरू

अनुसन्धान कार्यमा सामग्री सङ्कलनको पनि विशेष महत्व रहेको हुन्छ । अनुसन्धानलाई विश्वसनीय, वस्तुनिष्ठ, र प्रमाणिक बनाउन सामग्री सङ्कलनको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । अनुसन्धानका लागि सामान्यतः दुई प्रकारका सामग्री स्रोतहरूको उपयोग गरिएको हुन्छ । यही मान्यतालाई मध्यनजर गरी प्रस्तुत अनुसन्धानमा पनि निम्न दुई प्रकारका स्रोतको उपयोग गरिएको छ ।

३.४.१ प्राथमिक स्रोत

ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको अध्ययनका लागि ताजपुरिया जाति र स्थलगत अध्ययनबाट प्राप्त हुने तथ्याङ्कलाई मुलतः प्राथमिक सामग्रीका रूपमा लिइएको छ । शोधकर्ता स्वयम् ताजपुरिया भाषी वक्ता भएकोले आफैलाई सुचक मानी सङ्कलन गरिएका आधारभूत शब्द, वाक्य र उच्चारण व्यवस्थालाई पुष्टि गरिएको छ ।

३.४.२ द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्यमा नेपाली भाषा र तुलनात्मक अध्ययन सम्बन्धमा लेखिएका पाठ्यपुस्तकहरू, पुस्तक र त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत थप शीर्षक सम्बन्धित अन्य भाषासँगको व्यतिरेकी सम्बन्धित शोध पत्रहरू नै यस शोधपत्रका द्वितीय स्रोतका सामग्रीका रूपमा रहेको छ ।

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

थप अध्ययनका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा सम्बन्धित भाषा वक्ताहरूसँग प्रत्यक्ष कुराकानी, छलफल र अर्न्तवार्ताद्वारा सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । त्यस्तै गरेर व्यवस्थित भाषाका पाठ्यपुस्तक, पुस्तकहरू, पत्रपत्रिका लगायत शोधग्रन्थहरूलाई प्रयोजनमा ल्याइएको छ । सम्बन्धित भाषाको अध्ययन एक गहन विषय भएकोले यस शोध अध्ययनका लागि अन्य र तथ्य सामग्री सङ्कलन गर्न ताजपुरिया भाषी वक्ताहरू, भाषाविद, भाषा सम्बन्धी सरोकार राख्ने सरोकार वक्ताहरू, भाषाविद, भाषासम्बन्धी सरोकार राख्ने सरोकार व्यक्तिहरूसँग प्रत्यक्ष कुराकानी, छलफल, लिखित र मौलिक टिपोट गरी सुचना सङ्कलन गरी आवश्यक सल्लाह र सुझावहरूलाई पनि सामग्रीका रूपमा लिइएको छ ।

३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण र विश्लेषण प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र “ताजपुरिया र नेपाली भाषाबिच व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन” शीर्षकमा रहेकोले यी दुई भाषाबिचका व्याकरणिक कोटिहरूबिचका समानता र भिन्नता पहिल्याइएको छ । यसमा व्याख्यात्मक र विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ । यस अध्ययनबाट ताजपुरिया मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकाइमा देखा पर्ने समस्याहरू निराकरणका लागि सहयोग मिल्छ भने ताजपुरिया भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा अध्ययन गर्न चाहने व्यक्तिहरूलाई पनि यसका विशेषताहरू पहिचान गरी नेपाली र ताजपुरिया भाषाबिचका व्याकरणिक कोटिहरू पहिल्याई भाषा सिकाइ सरल र सहज हुने देखिन्छ । ताजपुरिया भाषी वक्ताहरू, भाषाविद् साथै सरोकारवाला सबै व्यक्तिहरूसँग छलफल, कुराकानी, अर्न्तवार्ता लिई त्यसको विश्लेषण गरिएको छ । भाषा सम्बन्धित पाठ्यपुस्तकहरू, पत्रपत्रिका र शोधग्रन्थहरूलाई आधार मानेर सम्बन्धित भाषाको लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, कारक विभक्ति वाच्य, कारण, अकरणका आधारमा व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

परिच्छेद-चार नतिजा र छलफल

४.१ विषय प्रवेश

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्दा ताजपुरिया भाषा सम्बन्धी प्रकाशित पाठ्यपुस्तक, व्याकरण तथा विभिन्न लेखहरूलाई आधार मानिएको छ । खासगरी यस शोधपत्रमा नेपाली र ताजपुरिया भाषाका व्याकरणिक कोटिहरू अर्न्तगत पर्ने लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक, काल, पक्ष, भाव, वाच्यहरूको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । यसका साथै ताजपुरिया भाषाको परिचय, संस्कृतिक पहिचान, भेषभुषा जस्ता कुराहरूलाई पनि यहाँ चर्चा गरिएको छ ।

४.२ ताजपुरिया भाषाको परिचय

४.२.१ परिचय

नेपालको सुदुरपूर्वी तराई क्षेत्रमा भ्जापा र मोरङ जिल्लामा ताजपुरिया जातिको मुल बसोबास थलो हो । ताजपुरिया भाषाका वक्ताहरूले बोल्ने भाषालाई ताजपुरिया भाषा भनिन्छ । यो भाषा भारोपेली भाषा परिवारको एक भाषा हो । जनगणना २०६८ अनुसार ताजपुरिया भाषा बोल्ने वक्ताहरूको सङ्ख्या १८,८११ रहेको छ ।

यो भाषा भारतका विभिन्न ठाँउहरूमा पनि बोलिन्छ । भ्जापा जिल्लामा ताजपुरिया जातिको मुख्य बसोबासस्थल चकचकि, पाँचगाछी, महाभारा, कोरोवारी, गारीगञ्ज, धरमपुर, गौरादह, लखनपुर मा प्रशस्त व्यवहारका रूपमा प्रयोग गरिन्छ । त्यसैगरी मोरङका महादेवा, सिजुवा, भुर्किया, गोविन्दपुर, रङ्गोलीमा यस भाषाका वक्ताहरू रहेका छन् (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग : २०६८) । हाल यस भाषाका वक्ताहरू अन्य ठाँउमा रहेपनि मुलथलो भने भ्जापा र मोरङलाई नै लिइन्छ । यसैगरी ताजपुरिया भाषाको आफ्नै लिखित इतिहास नभएपनि दक्षिण भारतको ताजपुर भन्ने ठाँउवाट यिनीहरूको वंश आएको हो भन्ने विश्वास गरिन्छ । त्यसैगरी ताजपुरियालाई राजा सुशर्माको वंशज मानिन्छ (शर्मा : २०५६ : १०) । यो भाषाको आफ्नै लिपि र वर्णमाला नभएकोले यो भाषा देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ । यो भाषा भारतेली आर्य भाषा परिवारवाट आएको हो (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग : २०६८) ।

अध्ययनका क्रममा खासै लिखित सामग्री नभेटिए पनि ताजपुरिया भाषालाई पनि विद्वानहरूले रतुवा खोलालाई आधारमानी भ्नापाली ताजपुरिया भाषिका र मोरङगेली ताजपुरिया भाषिका गरी दुई भाषिकामा विभाजन गरिएको पाइन्छ (ताजपुरिया :२०७१ :२) । मोरङगेली ताजपुरिया भाषिकालाई हेर्दा यो पश्चिममा रहेको राजवंशी भाषाको प्रभाव परेको देखिन्छ । राजवंशी भाषाका शब्दहरूको प्रयोग, प्रत्ययहरूको मिश्रण गरेको पाइन्छ । यी दुवै भाषामा धेरै समानताहरू पनि रहको कारणले एकअर्काको प्रभाव पर्नु स्वाभाविक नै हो । मुलतः पुर्वेली ताजपुरिया भाषिकामा धेरै मात्रामा ठेट शब्दहरूको प्रयोग गरिएको हुन्छ भने मोरङगेली ताजपुरिया भाषिकामा भने धेरै मात्रामा राजवंशी भाषाको प्रभाव परेको पाइन्छ (ताजपुरिया :२०७१ :३) ।

ताजपुरिया जातिको पनि आफ्नै किसिमको भेषभुषा, कला, संस्कृति, रहनसहन रहेको छ । यो भाषाका कला, संस्कृति, भेषभुषाहरू धेरै मात्रामा राजवंशी र धिमाल भाषासँग मिलेको देखिन्छ (शर्मा :२०५६ :७) । ताजपुरिया जातिका महिलाहरूले लगाउने पोसाकहरूमा पेटानि,बोलोज, विच्छा र पुरुषहरूले लगाउने पोसाकहरूमा धुति, गम्छा, गेन्जी जस्ता पोसाकहरूले यो जातिको पहिचानलाई कायम राखेको छ (शर्मा : २०५६ :९) । चाडपर्वहरूमा सिरूवा र औसिया मुख्य पर्दछन् भने अन्यमा जेत्रा, जितिया, छठ आदि पर्दछन् । यसका साथै विशेष किसिमका कार्यक्रमहरूमा विशेष पहिरनहरू लगाउने चलन यो जातिमा देखिन्छ ।

४.२.२ ताजपुरिया भाषाका विशेषताहरू

हरेक भाषामा आ-आफ्नै किसिमको व्याकरणिक, साहित्यिक एवम् भाषिक विशेषताहरू रहेको हुन्छ । यस भाषाका पनि आफ्नै विशेषताहरू रहेका छन् । ती विशेषताहरूको चर्चा निम्नानुसार गर्न सकिन्छ ।

क) ताजपुरिया भाषा विभक्ति प्रधान भाषा हो । यो भाषामा विभक्तिका रूपमा 'डक/रक', 'क' को प्रयोग गरिन्छ ; जस्तै:

तालिका नं. १

ताजपुरिया	नेपाली	ताजपुरिया	नेपाली
मोक	मलाई	तोक	तिमीलाई
वहाँक	उसलाई	भाइडक/भाइरक	भाइलाई
ममारक/मामाडक	मामालाई	हामाक	हामीलाई
यिलाक/याक	यसलाई	तोक	तँलाई
तोक	तँलाई	छराडक	केटोलाई

ख) सर्वनामसँग जोडिएर आउने नामयोगीको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ; जस्तै:

तालिका नं. २

ताजपुरिया	नेपाली	ताजपुरिया	नेपाली
मोरवादे/ताने	मेरालागि	वहारवादे/ताने	उसका लागि
भाइरवादे/ताने	भाइका लागि	तोरवादे/ताने	तिम्मा लागि
हामारवादे/ताने	हाम्रा लागि	तमारवादे/ताने	तपाइका लागि

ग) ताजपुरिया भाषामा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग छुट्याउनलाई छुट्टाछुट्टै मौलिक शब्दहरूको प्रयोग पाइन्छ ; जस्तै:

तालिका नं. ३

ताजपुरिया		नेपाली	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
बाउ/बौ	आई/मा	बुबा	आमा
मामा	मामी	मामा	माइजू
भाइ	बहीन	भाइ	बहिनी
मसा	मसी	सानावा	सानीमा

घ) ताजपुरिया भाषामा बहुवचन 'हरू' जनाउन 'ला' को प्रयोग गरिन्छ ; जस्तै:

तालिका नं. ४

ताजपुरिया	नेपाली	ताजपुरिया	नेपाली
छराला.(चेडराला)	केटाहरू	बाईला	दिदीहरू
भाइला	भाइहरू	अमाला	उनीहरू
गछँला(गेछँला)	रुखहरू	किताकबला	किताबहरू
हामाला	हामीहरू	लोकला	मान्छेहरू

ड) ताजपुरिया भाषामा लिङ्गका आधारमा क्रियाको चयन भएको पाइदैन ; जस्तै:

तालिका नं.५

ताजपुरिया	नेपाली
भाइड किताब पढेसे(पढेचे)।	भाइ किताब पढछ ।
बहिनड किताब पढेसे(पढेचे)।	बहिनी किताब पढछे ।
रामड स्कुल जासे ।	राम स्कुल जान्छ ।
सिताड स्कुल जासे ।	सीता स्कुल जान्छे ।

च) ताजपुरिया भाषामा आदरका दुइ तह मात्र छन्; जस्तै:

तालिका नं. ६

आदर	ताजपुरिया	नेपाली
निम्न	तुँइ	तँ
	वहाँय, यिड, उड	ऊ, यो, त्यो
मध्यम	तुँइ,	तिमी
	यीड, उड, अम्हाला	यी, ती, तिनीहरू, उनीहरू
उच्च आदर	तमा(तम्हा), तमाला	तपाइ, तपाइहरू, उहाँ, उहाँहरू
अति उच्च आदर	तमा(तम्हा), तमाला	हजुर, मौसुफ

छ) ताजपुरिया भाषा पुरुष प्रधान भाषा हो; जस्तै:

तालिका नं.७

पुरुष	ताजपुरिया	नेपाली
प्रथम	मुइँ, हामा	म, हामी
द्वितीय	तुइँ, तमा, तमाहा	तँ, तिमी, तपाइ
तृतीय	वहाँय, अमा, अमाला	ऊ, उनी, उनीहरू

ज) ताजपुरिया भाषामा बाह्रवटा स्वरवर्णहरूको निर्धारण गरिएको छ ; ती हुन्:

तालिका नं.८

अ	आ	इ	उ	ए	ओ
अँ	आँ	इँ	उँ	एँ	ओँ

उदाहरण: छ+अ+रा=छरा(छ वटा) छ+अँ+रा=छराँ(केटा)

झ) ताजपुरिया भाषामा पनि द्वित्व नाम बुझाउने शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ ; जस्तै:

तालिका नं.९

ताजपुरिया	नेपाली
घरेघर	धेरै घरहरू
भारेभार	घना जङ्गल
पत्थलेपत्थल	ढुङ्गाको रास
हाटेहाट	बजारैबजार

ब) ताजपुरिया भाषामा एकवचन जहिले अचिन्हित हुन्छ भने नाममा द्विवचनको चिन्हको रूपमा प्रत्यय 'ला' जोडिने गर्दछ ; जस्तै:

तालिका नं.१०

ताजपुरिया	नेपाली	ताजपुरिया	नेपाली
गाइँ	गाई	गाइँला	गाईहरू
दादा	दाजु	दादाला	दाजुहरू
लहर	रहर	लहरला	रहरहरू
पत्थल	ढुङ्गा	पत्थलला	ढुङ्गारू

ट) ताजपुरिया भाषामा लिङ्गभेदक प्रत्ययहरू 'बाली' स्त्रीलिङ्गीलाई जनाउन र 'बाला' पुलिङ्गीलाई जनाउन प्रयोग गरिन्छ ; जस्तै:

मचबाला	जुँगा भएको
भपूकियानिबाला	प्रेमिका भएको
घरबाला	घरपति
चुरिबालि	चुरा लाउने
भपूकियाबालि	प्रेमि भएको केटी
सारिबालि	सारी लगाएको

ठ) ताजपुरिया भाषा भारोपेली भाषा परिवारको भाषा हो । यो भाषाका वक्ताहरूको मुलथलो भ्वापा र मोरङ हो ।

ड)ताजपुरिया भाषामा नेपाली भाषाका उन्तिसवटा व्यञ्जन वर्णहरूको प्रयोग गरिन्छ ।

४.३ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन

ताजपुरिया भाषाका व्याकरणात्मक कोटिहरूलाई नेपाली भाषासँग तुलनात्मक रूपमा निम्नानुसार अध्ययन गरिएको छ ।

४.३.१ ताजपुरिया र नेपाली भाषाका नाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययन

नाम शब्दहरू लिङ्ग, वचन र आदरका आधारमा रूपायन हुने हुदा दुवै भाषालाई तुलनात्मक रूपमा निम्नानुसार अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

४.३.१.१ लिङ्गका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाका नाम शब्दहरू

लिङ्ग मुलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो । यसले नामको खाँस प्रवृत्तिलाई जनाउँछ । जुनसुकै भाषाका वाक्यहरूमा नामसँग अर्को कुनै शब्दको पदसङ्गति भेदने जति किसिमको अर्थ भेद देखिन्छ, त्यसलाई लिङ्ग भनिन्छ (अधिकारी, २०७१) । मानवीय र मानवेत्तर प्राणीको पुरुषत्व र स्त्रीत्व बोध गराउने व्याकरणिक कोटि हो । हरेक भाषामा लिङ्ग व्यवस्था आफ्नै किसिमको रहेको हुन्छ । वस्तु वा प्राणीको स्वाभाविक लिङ्गका व्याकरणिक लिङ्गको मेल हुन्छ, भने कहिले हुँदैन । लिङ्गका आधारमा ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको नाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.११

ताजपुरिया		नेपाली	
पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग
बेटा	बेटि	छोरा	छोरी
छरा	छुरि	केटो	केटी
भाइ	बहिन	भाइ	बहिनी
पाठा	पाठी	पाठो	पाठी
धेमाल	धेमालनी	धिमाल	धिमाल्नी
नाति	नात्नी	नाति	नातिनी
मामा	मामी	मामा	माइजू
काका	काकी	काका	काकी
दादो	दादी	हजुरबा	हजुरआमा
बुढा	बुढी	बुढा	बुढी

माथिका उदाहरण अनुसार ताजपुरिया र नेपाली भाषामा लिङ्गको व्यवस्था स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्ग बुझाउने दुवै रूपहरूको व्यवस्था रहेको देखिन्छ । ताजपुरिया भाषामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै स्त्रीलिङ्गी र पुलिङ्गी दुवै खालका भिन्न भिन्न शब्दहरूको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । जस्तै: ताजपुरिया भाषाका शब्दहरूमा बेटाड-बेटीड, छरार-छुरिर, भाइड-बहिनड, पाठाड-पाठीड, धेमालड-धेमालनिर, नातिड-नात्नीड प्रयोग भएको छ । नेपाली भाषामा पुलिङ्गवाट स्त्रीलिङ्गमा रूपान्तरण गर्दा 'इ' 'आनी' र 'इनी' जस्ता स्त्रीत्व बोधक प्रत्ययको प्रयोग हुने गरेपनि ताजपुरिया भाषामा त्यसतो व्यवस्था रहेको पाइन्छ, पुलिङ्गी र स्त्रीलिङ्गी शब्दमा उही उच्चारणगत समानता भएको पाइन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषामा नाम शब्दको स्वरूपगत भिन्नता भएपनि तिनको लिङ्गगत आधारमा रूपायन हुँदा केही आधारमा समानता पाइन्छ ।

४.३.१.२ वचनका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाका नाम शब्द

नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटिलाई वचन भनिन्छ । यसको सम्बन्ध सङ्ख्येय नामसँग रहेको हुन्छ (अधिकारी, २०७१) । हरेक भाषामा आफ्नै किसिमको वचन व्यवस्था रहेको हुन्छ । नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचन गरि दुई किसिमको वचन व्यवस्था रहेको पाइन्छ । एउटा वस्तु वा सङ्ख्या जनाउने शब्दलाई एकवचन र दुइ वा सोभन्दा बढी सङ्ख्या जनाउने शब्दलाई बहुवचन भनिन्छ । यसरी वचनका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाका नाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.१२

ताजपुरिया			नेपाली	
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
बेटाड	बेटाला	बेटाला	छोरो	छोराहरू
काकाड	काकाला	काकाला	काका	काकाहरू
रामड	रामला	रामला	राम	रामहरू
आमड	आमला	आमला	आँप	आँपहरू
गाँइड	गाँइला	गाडीला	गाई	गाईहरू
छुवाड	छुवाला	गाडीला	बच्चा	बच्चाहरू
गाडीर	गाडीला	गाडीला	गाडी	गाडीहरू
कामखान	कामला	कामला	काम	कामहरू
छराड	छराला	छराला	केटो	केटाहरू
बहिनड	बहिनला	बहिनला	बहिनी	बहिनीहरू

माथिका उदाहरण अनुसार ताजपुरिया भाषामा पनि नामका एकवचन र बहुवचनबोधक रूपहरू पाइन्छन् । नेपाली भाषामा जस्तै बहुवचनबोधक प्रत्यय 'हरू' जनाउन 'ला' को प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यो प्रत्ययको प्रयोग नाम र सर्वनाम शब्दमा गरिन्छ । यसरी नेपाली भाषामा एकवचन अचिन्हित रहन्छ भने बहुवचन चिन्हित रहन्छ तर ताजपुरिया भाषामा एकवचन र बहुवचन दुवै चिन्हित रहन्छन् । त्यसैगरी ताजपुरिया भाषामा एकवचनका रूप 'ड' वाट चिन्हित बनेका छन् र बहुवचनका रूपहरू 'ला' वाट परिचित छन् । जस्तै: छराड-छराला, बेटाड-बेटाला ।

४.३.१.३ आदरका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाका नाम शब्द

व्यक्तिको प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । भाषाका प्रवृत्ति अनुसार आदरका तहमा भिन्नता रहेको हुन्छ । आदर मुलतः स्रोता र अन्य सन्दर्भमा स्वतः हुन्छ । नाम र सर्वनामको सङ्केत गर्ने व्यक्तिका सामाजिक इज्जत, प्रतिष्ठा र सम्मान व्यक्त गर्ने शब्द तथा पदको सङ्गतिलाई आदरार्थी शब्द भनिन्छ (अधिकारी, २०७९) । नेपाली भाषामा आफुभन्दा ठुलालाई तपाईं, हजुर जस्ता आदरार्थी शब्दको प्रयोग गरिनुका साथै आफुभन्दा

समानकालाई तिमी र आफुभन्दा सानालाई तँ भनि सम्बोधन गरिन्छ । तर ताजपुरिया भाषामा भने आदर व्यवस्था भिन्न रहेको छ । यी दुवै भाषाका नाम शब्दको आदरका आधारमा निम्नानुसार तुलना गर्न सकिन्छ ।

तालिका नं. १३

ताजपुरिया		नेपाली	
आदर	अनादर	आदर	अनादर
छँरा	छँरा	केटा	केटो
राम	राम	राम	रामे
बुढा	बुढा	बुढा	बुढो
छट / बच्चा	छट / बच्चा	कान्छा	कान्छो
बड	बड	जेठा	जेठो

यसरी माथिका उदहरणहरूलाई हेर्दा ताजपुरिया भाषाका नाम शब्दका तहमा आदर र अनादरको तह जनाउन एउटै शब्दको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यो भाषामा नेपाली भाषामा जस्तो आदर बोध गराउन नाममा 'आ' र अनादर बोध गराउन 'ओ' को प्रयोग पाँईदैन । त्यसैले ताजपुरिया भाषाका नाम शब्दमा आदरको तह रहेको देखिदैन ।

४.३.२ ताजपुरिया र नेपाली भाषाका सर्वनाम शब्द

नाम वा समुहको पुनरावृत्ति रोक्न नामको सङ्ग्रहमा आउने शब्दलाई सर्वनाम भनिन्छ । कुनै सङ्कथनमा एउटै नामलाई फेरि दोहोर्याउनु पर्ने हुन्छ । एउटै नामलाई पुनरावृत्ति गर्दा वाक्य तथा सङ्कथन अस्वाभाविक हुने हुँदा सर्वनामको प्रयोग गरेमा अभिव्यक्तिलाई स्वाभाविक र संक्षिप्त बनाउन सकिन्छ (अधिकारी, २०७१) । नेपाली भाषामा पुरुषवाचक, निज वा आत्मवाचक, दर्शकवाचक, सम्बन्धवाचक, निश्चयवाचक, अनिश्चयवाचक र प्रश्नवाचक गरी सात प्रकारका सर्वनामहरू पाइन्छन् । नेपाली भाषामा सर्वनामको रूपायन वचन, पुरुष र कारकका अभिव्यक्तिका लागि गरिन्छ । यसका

साथै आदरका आधारमा पनि सर्वनामको रूपायन हुने गर्दछ । अतः ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका सर्वनाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.३.२.१ वचनका आधारमा सर्वनाम शब्द

कुनै पनि व्यक्ति वस्तुको एक वा सो भन्दा बढी सङ्ख्यालाई जनाउने शब्दलाई व्याकरणमा वचन भनिन्छ । वचन नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचनको व्यवस्था रहेको पाइन्छ भने तबजपुरी भाषामा एकवचन, द्विवचन र बहुवचनको व्यवस्था रहेको पाइन्छ । ताजपुरिया र नेपाली भाषामा वचनका आधारमा सर्वनाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४

ताजपुरिया			नेपाली	
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
मुँइ	हामा	हामाला	म	हामीहरू
तुँइ	तमा / तम्हा	तमाला / तम्हाला	तँ, तिमी	तिमीहरू
वहाँय	अमा / अम्हा	अमाला / अम्हाला	ऊ, उनी, उहाँ	उनीहरू
यिड, यहाँए	यिला, यहाँएला	यिला, यहाँएला	यो, यी, यिनी	यिनीहरू
आपने	आपनेला	आपनेला	आफु	आफुहरू
उड	उला	उला	तिनी, ती, त्यो	तिनीहरू
अम्हा	अम्हाला	अम्हाला	तपाईं	तपाईंहरू
अम्हा	अम्हाला	अम्हाला	हजुर	हजुरहरू
अम्हा	अम्हाला	अम्हाला	उहाँ	उहाँहरू

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा एकवचन र बहुवचनको व्यवस्था भए जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि एकवचन, द्विवचन र बहुवचनको व्यवस्था रहेको पाइन्छ। त्यसैगरी नेपालीमा बहुवचन जनाउन 'हरू' प्रत्यय प्रयुक्त भएको देखिन्छ, भने ताजपुरिया भाषामा 'ला' प्रत्यय जोडिन्छ।

४.३.२.२ पुरुषका आधारमा सर्वनाम शब्द

अभिव्यक्तिमा संलग्न सहभागीको प्रकृतिलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ (अधिकारी, २०७१)। यो विशेषतः सर्वनामसँग सम्बन्धित हुन्छ। नेपाली भाषामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन प्रकारको पुरुष व्यवस्था रहेको पाइन्छ। बोल्ने वक्तालाई प्रथम, सुन्ने श्रोतालाई द्वितीय र जसका बारेमा कुरा गरिन्छ त्यसलाई तृतीय पुरुष भनिन्छ। पुरुषका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाको सर्वनाम शब्दको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार गर्न सकिन्छ :

तालिका नं.१५

पुरुष	ताजपुरिया	नेपाली
प्रथम	मुँइ	म
	हामा	हामी
द्वितीय	तुँइ	तँ
	तँम्हा	तिमी
	तम्हाला	तँपाईहरू
तृतीय	वहाँय	ऊ
	वहाँय	उनी
	अम्हाँला	उनीहरू

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा सर्वनाम शब्दको रूपायन हुँदा प्रथम पुरुषमा म, हामी, मलाई आदि रूपहरू बन्दछन् भने ताजपुरिया भाषामा सर्वनाम शब्दको रूपायन हुँदा प्रथम पुरुषमा मोक, हामा मुई जस्ता रूपहरू बन्दछन्। त्यसैगरी नेपाली भाषाको द्वितीय पुरुषको आधारमा सर्वनाम शब्द तँ, तिमी, तपाई हजुर जस्ता रूपहरू देखिन्छन् भने ताजपुरिया भाषामा तुँइ, तम्हा, तमाला र तम्हाला जस्ता रूपहरू देखिन्छन्। नेपाली भाषामा तृतीय पुरुषमा सर्वनाम शब्दहरू ऊ, उनी, त्यो, यो, यिनी जस्ता रूपहरू प्रयोग हुन्छन् भने ताजपुरिया भाषामा वहाँय, अमाला/अम्हाला,

तमा, तमाला जस्ता रूपहरूको प्रयोग गरेको पाइन्छ। यसरी ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको पुरुषका आधारमा सर्वनामको प्रयोगमा प्रशस्त भिन्नता पाइन्छ।

४.३.२.३ आदरका आधारमा सर्वनाम शब्द

व्यक्तिको प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ (अधिकारी, २०७१)। समाजमा आफुभन्दा सानालाई एक किसिमको, आफुभन्दा ठुलाका लागि फरक किसिमको सर्वनामको प्रयोग गरिन्छ। यसरी सर्वनामको प्रयोगले सामाजिक इज्जत, प्रतिष्ठा र सम्मान भल्किन्छ। भाषाको प्रकृतिअनुसार आदरका तहमा भिन्नता रहेको हुन्छ, जसलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ।

तालिका नं. १६

आदर तह	ताजपुरिया	नेपाली
अनादर	तुँइ	तँ
	उड,उखान,यिड	त्यो,यो,यी
	वँहाय	उ,
मध्यम आदर	वहाँय	तिमी,उनी,तिनी
	हामा/हामाला	हामी,
उच्च आदर	तमा/तम्हा,तम्हाँला	तपाईं,
	अमा/अम्हा, अम्हाला	उहाँ, उहाँहरू
अति उच्च आदर	तमा/तम्हा,तम्हाँला	हजुर,
	तमा/तम्हा,तम्हाँला	मौसुफ

उपर्युक्त माथिका तालिकामा देखाएअनुसार ताजपुरिया भाषामा 'तुँइ' र 'वँहाय' सर्वनामले नेपाली भाषाको अनादर र मध्यम आदरको प्रतिनिधित्व गरेको देखिन्छ। त्यस्तै गरी नेपाली भाषामा प्रयोग हुने उच्च आदरको क्रियापद 'नु हुन्छ, नु भयो, नु हुनेछ' आदि प्रत्यय जोडिएर उच्च आदरार्थी

शब्द भए जस्तै तबजपुरी भाषा उच्च आदरार्थी तमाहा, तम्हाला, अमाहा/अम्हाला आदि प्रत्ययको प्रयोग गरिएको पाइन्छ। यसरी नेपालीमा आदरका चार तह देखिन्छन्। निम्न 'तँ', मध्यम 'तिमी', उच्च 'तपाइ' र अति उच्च 'हजुर' 'मौसुफ' रहेको पाइन्छ, भने ताजपुरिया भाषामा आदरका दुई तहमा मात्र प्रयोगमा देखिन्छन्।

४.३.३ ताजपुरिया र नेपाली भाषाका विशेषण शब्दको तुलनात्मक अध्ययन

नामलाई शीर्ष बनाएर यसको अर्थलाई स्पष्ट गर्ने, विस्तार गर्ने, सीमित गर्ने, वा विशिष्ट बनाउने काम गर्छ। यसरी विशेषण नामको अधिनस्थ पदका रूपमा चिनिन्छ। कस्ता, कत्रो, कति र कुन जस्ता प्रश्नको उत्तरमा आउने शब्दलाई विशेषण भनिन्छ (अधिकारी, २०७५)। नेपाली भाषामा गुणवाचक, परिमाणवाचक, सङ्ख्यावाचक र सार्वनामिक गरी विशेषण चार प्रकारको रहेको पाइन्छ। त्यसैगरी ताजपुरिया र नेपाली भाषाका विशेषण शब्दको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

४.३.३.१ लिङ्गका आधारमा विशेषण शब्द

भाले जाति वा पोथी जाति बुझाउने व्याकरणको चिन्तलाई लिङ्ग भनिन्छ (अधिकारी, २०७५)। विशेषण शब्दले पनि पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्गको भिन्नतालाई छुट्याउने गर्दछन्। ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका विशेषण शब्दहरू लिङ्गका आधार हुने तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार देखाइएको छ :

तालिका नं.१७

स्त्रीलिङ्ग		पुलिङ्ग	
ताजपुरिया	नेपाली	ताजपुरिया	नेपाली
मट	मोटी	मट	मोटो
काल	काली	काल	कालो
गर	गोरी	गर	गोरो
बुढी	बुढी	बुढा	बुढो
अच्छा/बढिया	राम्नी	अच्छा/बढिया	राम्रो

बाङ्गरी	होची	बाङ्ग्रा	होचो
उच्च/टाङ्गह	अग्ली	उच्च/टाङ्गह	अग्लो
बच्चा	सानी	बच्चा	सानो
वँहार	उसकी	वँहार	उसको
मोर	मेरी	मोर	मेरो

उपर्युक्त माथिका उदाहरण अनुसार नेपाली भाषामा पुलिङ्ग जनाउने 'ओ', 'आ' र स्त्रीलिङ्गी जनाउने 'इ' कारमा बदलिएको पाइन्छ, भने ताजपुरिया भाषामा लिङ्गगत आधारमा त्यस्तो भिन्नता पाइदैन। जस्तै : मोटो,मोटी - मट,मट ।

४.३.३.२ वचनका आधारमा विशेषण शब्द

कुनै पनि एक वा सो भन्दा बढी सङ्ख्यालाई बुझाउने शब्दलाई व्याकरणमा वचन भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि एकवचन, द्विवचन र बहुवचन गरी ३ तहमा वचनलाई विभाजन गरिएको छ। ताजपुरिया र नेपाली भाषामा वचनका आधारमा हुने विशेषण शब्दको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार देखाइएको छ :

तालिका नं.१८

ताजपुरिया			नेपाली	
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
काल	कालला	कालला	कालो	काला
टाङ्गह	टाङ्गहला	टाङ्गहला	अग्लो	अग्ला
बाङ्ग्रा	बाङ्ग्राला	बाङ्ग्राला	होचो	होचा
गर	गरला	गरला	गोरो	गोरा
डरलागा	डरलागाला	डरलागाला	डरलाग्दो	डरलाग्दा
मोर	मोरला	मोरला	मेरो	मेरा
हामार	हामारला	हामारला	हाम्रो	हाम्रा
बुढा	बुढाला	बुढाला	बुढो	बुढा
मट	मटला	मटला	मोटो	मोटा
वँहार	वँहारला	वँहारला	उसको	उसका

माथिका उदाहरणहरू अनुसार ताजपुरिया भाषामा नेपाली भाषामा जस्तो एकवचन जनाउने 'आ' र बहुवचनबोधक 'आ' रूपहरू पाइँदैनन् । यसरी वचनका आधारमा विशेषणको तुलना गर्दा पुङ्को-पुङ्का, डरलागदा जस्ता रूपहरू नेपाली भाषामा पाइन्छ, भने ताजपुरिया भाषामा त्यस्तो रूप परिवर्तन भएको पाइँदैनन् । जस्तै: बड्रा-बड्रा, डरलागा-डरलागा, मट-मट ।

४.३.३.३ आदरका आधारमा विशेषण शब्द

व्यक्तिको प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । भाषाको प्रकृति अनुसार आदरका तहमा भिन्नता पाइन्छ । नेपाली भाषामा आदरका चार तह छन् । निम्न, मध्यम, उच्च, र अति उच्च आदर हुन् । नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषामा आदरका आधारमा हुने तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार देखाइएको छ ।

तलिका नं.१८

ताजपुरिया		नेपाली	
अनादर	आदर	अनादर	आदर
काल	काल	कालो	काला
गर	गर	गोरो	गोरा
बाड्रा	बाड्री	होचो	होचा
टाड्ह/उच्च	टाड्ह/उच्च	अग्लो	अग्ला
वहाँर	वहाँर	उसको	उसका
हामार	हामार	हाम्रो	हाम्रा
बुढा	बुढा	बुढो	बुढा
डरलागा	डरलागा	डरलागदो	डरलागदा
मट	मट	मोटो	मोटा

माथिका उदाहरणहरूको आधारमा आदरका दृष्टिले विशेषणको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा नेपाली भाषामा 'ओ' कारलाई 'आ' कारमा परिवर्तन गर्दा आदरार्थी शब्दमा परिवर्तन भएको देखिन्छ । यद्यपि ताजपुरिया भाषामा गर, बुढा, मट, पात्थला जस्ता विशेषणको आदरार्थी रूपायन हुँदा शब्दगत

र उच्चारणगत भिन्नता रहेको पाइँदैन । त्यसैले भन्न सकिन्छ, ताजपुरिया भाषाका विशेषण शब्दमा आदरको तह रहेको पाइँदैन ।

४.३.४ ताजपुरिया र नेपाली भाषाका क्रियापद शब्द

वाक्यमा कर्ताले गर्ने कार्य व्यापार, घटना स्थिति वा अवस्था बुझाउने शब्दलाई क्रियापद भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । अथवा कुनै पनि काम भएको वा नभएको बुझाउने पद क्रिया हो । क्रियापद भनेको विधेय स्थानमा रही वाक्यलाई पूर्णता दिने पद हो । क्रियापद बन्दा धातुको आवश्यकता पर्दछ । धातु नै क्रियापदको मूल रूप हो । वाक्यमा प्रयोग भइसकेपछि, क्रियापदलाई विधेय भनिन्छ । ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका क्रिया शब्दहरूको रूपावली, निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.३.४.१ लिङ्गका आधारमा क्रियापद शब्द

जुनसुकै भाषाका वाक्यहरूमा नामसँग अर्को कुनै शब्दको पदसङ्गतिका भेदले जति किसिमको अर्थ भेद देखिन्छ त्यसलाई लिङ्ग भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । नेपाली भाषामा लिङ्ग दुई प्रकारका हुन्छन् । पुलिङ् र स्त्रीलिङ्ग ताजपुरिया भाषामा पनि दुईवटै लिङ्गको प्रयोग भएको पाइन्छ । लिङ्गका आधारमा ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

तालिका नं.१८

ताजपुरिया		नेपाली	
स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग	स्त्रीलिङ्ग	पुलिङ्ग
जाचे/जासे	जाचे/जासे	जान्छे	जान्छ
बेरासे/बेराचे	बेरासे/बेराचे	हिडछे	हिडछ
पढले	पढले	पढि	पढ्यो
बलेसे/बलेचे	बलेसे/बलेचे	बोल्छे	बोल्छ
गेले	गेले	गई	गयो
दौरिले	दौरिले	दौडी	दौड्यो
खासे/खाचे	खासे/खाचे	खान्छे	खान्छ
आसेचे/आसेसे	आसेचे/आसेसे	आउँछे	आउछ
माड्ले	माड्ले	मागी	माग्यो
गिदाले	गिदाले	गाई	गायो

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा र ताजपुरिया भाषामा लिङ्ग अनुसार क्रियापद रूपायन गर्ने चलन फरक देखिन्छ। नेपाली भाषामा क्रियापद लिङ्गका आधारमा फरक भएको पाइयो भने ताजपुरिया भाषामा क्रियापद लिङ्गका आधारमा फरक नभइ एउटै प्रयोग भएको पाइन्छ। अर्थात् स्त्रीलिङ्गी र पुलिङ्गी क्रियापद एउटै प्रयोग भएको पाइन्छ।

४.३.४.२ वचनका आधारमा क्रियापद शब्द

कुनै पनि व्यक्ति वा वस्तुको एक वा सो भन्दा बढी सङ्ख्यालाई बुझाउने व्याकरणिक कोटिलाई वचन भनिन्छ (अधिकारी, २०७५)। वचनका आधारमा क्रियापदको रूपायन हुँदा नामिक पद एक वचनको भए क्रिया एकवचन नै हुन्छ भन्ने नामिक पद बहुवचन भए क्रिया पनि बहुवचन कै प्रयोग हुन्छ। ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका वचनका आधारमा रहेका क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.१९

ताजपुरिया		नेपाली	
एकवचन	बहुवचन	एकवचन	बहुवचन
खाचे/खासे	खाचे/खासे	खान्छ	खान्छौं
बेराचे/बेरासे	बेराचे/बेरासे	डुल्छ	डुल्छौं
पढेसे/पढचे	पढेसे/पढचे	पढ्छ	पढ्छौं
लेखेसे	लेखेसे	लेख्छ	लेख्छौं
जासे	जासे	जान्छ	जान्छौं
बठेसे	बठेसे	बस्छ	बस्छौं
दौरेसे	दौरेसे	दौड्यो	दौड्यौ
खाले	खाले	खायो	खायौं
नाचले	नाचले	नाच्यो	नाच्यौं

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा क्रियापदको रूपायन हुँदा 'औ' र 'अन' बहुवचनबोधक प्रत्यय लगाइन्छ भने ताजपुरिया भाषामा एक वचन, द्विवचन र बहुवचनबोधक क्रियापदका रूपमा एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ।

४.३.४.३ पुरुषका आधारमा क्रियापद शब्द

सर्वनामद्वारा प्रकट भएको व्याकरणिक कोटि नै पुरुष हो । यसले क्रियाको व्यापारमा संलग्न व्यक्तिलाई बुझाउँछ (अधिकारी, २०७५) । भाषिक प्रयोगमा सहभागिताका विभिन्न स्थिति व्यक्त गर्ने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । नेपाली भाषामा तीन किसिमका पुरुष छन् । ती हुन् : प्रथम, द्वितीय र तृतीय । यसरी ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाको पुरुषको आधारमा क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

तालिका नं. २०

पुरुषका तह	ताजपुरिया	नेपाली
प्रथम पुरुष	खेलेसु	खेल्लु
	खेलम	खेल्लौँ
द्वितीय पुरुष	कर, पढेक, जाँ	गर, पढ, जाँ
	जाव, चल	जाऊ, जानुहोस
तृतीय पुरुष	करेसे, जासे, पढेसे	गर्छ, जान्छ, पढेछ
	करेसे, जासे	गर्छन, जानुहुन्छ,

माथिका उदाहरणहरू अनुसार ताजपुरिया भाषामा प्रथम पुरुषको क्रियापदको रूपमा करेसी, करेसी, द्वितीय पुरुषको क्रियापदको रूपमा कर-कर, र तृतीय पुरुषको क्रियापदको रूपमा करेसे-करेसेको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.३.४.४ आदरका आधारमा क्रियापद शब्द

व्यक्तिको प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । भाषाको प्रकृति अनुसार आदरको तहगत भिन्नता रहेको पाइन्छ । आदरका आधारमा ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषाका क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार गर्न सकिन्छ ।

तालिका नं. २१

आदर	ताजपुरिया	नेपाली
निम्न आदर	खालो, कबो, गेलो	खाइस, गइस, गर्छस
	करलो, जाबो	गरिस, जान्छस
मध्यम आदर	बलाले, छे, हय	बोलायौ, छौँ, छन्, हुन्
	कहले, माइले, दिले	भने, मागे, दिए
उच्च आदर	जाव, बठ	जानुहोस, बस्नुहोस
अति उच्च आदर	पढाल जाय	पढिबक्सनुस
	लेखाल जाय	लेखिबक्सनुस

माथिका उदाहराहरू अनुसार नेपाली भाषामा आदरको तह चार प्रकारको रहेको छ : निम्न, मध्यम, उच्च र अति उच्च । जहाँ खान्छस, खान्छौ, खानुहुन्छ, खाइबक्सन्छ, आदि क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ, भने ताजपुरिया भाषामा दुई वटा आदरहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । जसमा निम्न अनादर आदर अन्तर्गत 'तुइ' सर्वनामिक रूपको प्रयोग हुन्छ, भने उच्च आदरको रूपमा 'तमाहा/तमाहाला' शब्दको प्रयोग गरिन्छ । क्रियापदका रूपमा निम्न अनादर आदरमा खालो, कबो, जा त, र उच्च आदरमा खालेन, करवेन र जाव जस्ता क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषामा आदरका अनादर र आदर गरी दूई तह रहेको पाइन्छ ।

४.३.४.५ कालका आधारमा क्रियापद शब्द

क्रियापदको समय जनाउने व्याकरणिक कोटि काल हो । काल भन्नाले क्रियाद्वारा व्यक्त हुने कार्यव्यापार अथवा घटना घटित हुने समय विशेषलाई जनाउने व्याकरणिक कोटि हो (अधिकारी, २०७५) । नेपाली भाषामा परम्परागत व्याकरणमा भूत, वर्तमान र भविष्यत काल तीन प्रकारका रहेका छन् । हाल भूतकाल र अभुतकाल गरी कालको विभाजन गरिएको पनि पाइन्छ । वितेको समय भूतकाल र त्यस बाहेकको वर्तमान र भविष्यत काल सुचक अभुतकाल मानिन्छ ।

ताजपुरिया र नेपाली भाषामा क्रियापदहरूको कालका आधारमा निम्नानुसार तुलनात्मक अध्ययन देखाइएको छ ।

तालिका नं. २२

काल	ताजपुरिया	नेपाली
वर्तमान काल	खाचे, जाचे, पढेसे,	खान्छ, जान्छ, पढ्छ
	नाचेसे, गिदासे	नाच्छ, गाउँछ
भूतकाल	गोले, खाले, पढ्ले	गयो, खायो, पढ्यो
	छिले, बठले	थियो, बस्यो
भविष्यत्	जावे, खावे, पढवे	जानेछु, खानेछु, पढ्नेछु
	बठवे, बेरावे	बस्नेछु, हिडनेछु

माथिका उदाहरणहरू अनुसार ताजपुरिया भाषामा कालका सापेक्षतामा रूपायनात्मक प्रत्यय चयनमा भिन्नता रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषामा भूतकालमा एँ, यो, यौ जस्ता कालबोधक प्रत्यय जोडिएको पाइन्छ । वर्तमानकालमा छ, छु, छौं, छन् आदि कालबोधक प्रत्यय लाग्छ भने भविष्यत कालमा ने छ, ने छु, ने छौं, ने छन् जस्ता प्रत्ययहरू जोडिन्छ । ताजपुरिया भाषामा चाँहि धातुमा कालबोधक प्रत्ययका रूपमा वर्तमान कालमा 'चु', 'चे' भूतकालमा नु, ले र भविष्यतकालमा मु, वे जस्ता प्रत्ययहरू जोडिन्छ ।

४.३.४.६ पक्षका आधारमा क्रियापद शब्द

कालिक सर्गभन्दा अगाडि देखापर्ने कालिक विविध अवस्था विशेषलाई सङ्केत गर्ने रूपायनिक कोटिलाई पक्ष भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । पक्षले कालको परिवेशभित्र क्रियाको कार्यको प्रकृति र वितरणलाई जनाउँछ । त्यसैले यसबाट क्रियाका विभिन्न अवस्था वा चरणहरू व्यक्त हुन्छन् । नेपाली भाषामा कालका सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण पक्ष गरी तीनवटै कालमा प्रयोग भए तापनि अज्ञात र अभ्यस्त पक्ष भूतकालमा मात्र प्रयोग हुन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषा र नेपाली भाषामा पक्षका आधारमा क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २३

पक्ष	ताजपुरिया	नेपाली
सामान्य	खाचे, खावे, खाले	खान्छ, खानेछ, खायो
	जाचे, जावे, गेले	जान्छ, जानेछ, गयो
अपूर्ण	खातिचे, खाते रहवे, खातै छिले	खादैँछ, खादै हुनेछ, खादै थियो
	जातिछे, जाते रहवे, जातै छिले	जादैँछ, जादै हुनेछ, जादै थियो
पूर्ण	खायलिचे, खाल रहवे, खाल हयगैसले	खाएको छ, खाएको हुनेछ, खाएको थियो
	पढियेलिचे, पढाल रहवे, पढाल हयगैसले	पढेको छ, पढेको हुनेछ, पढेको थियो
अभ्यस्त	खाइगैजे, पढियेलिजे	खाएछ, पढेछ
अज्ञात	खाय, पढे	खान्थ्यो, पढ्थ्यो

माथिका उदाहरणहरूका अनुसार ताजपुरिया भाषामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै भाषाका पाँचवटा पक्षहरू रहेको माथिका उदाहरणहरूबाट स्पष्ट हुन्छ। त्यसैगरी सामान्य पक्षका क्रियापदमा 'चे', 'वे', 'ले' जस्ता प्रत्ययहरू जोडी क्रिया निर्धारण भएको छ भने अपूर्ण पक्षमा पनि ति+चे, ते+वे, तै+ले जस्ता प्रत्ययहरू जोडि अपूर्ण पक्ष निर्धारण भएको देखिन्छ। यसरी पूर्ण पक्षमा भने खाइलिचे, खाल रहवे, खाल हयगैसले जस्ता क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ भने अज्ञात पक्षमा खाइगैजे र अभ्यस्तमा खाए/खाय जस्ता क्रियापदको प्रयोग गरिएको पाइन्छ।

४.३.४.७ भावका आधारमा क्रियापद शब्द

भावका आधारमा क्रियापदले वक्ताको मनोभावना बुझाउने धातु वा क्रियापदसँग सम्बन्धित रूपायनिक कोटि भाव, अर्थ, वृत्ति जनाउँछ (अधिकारी, २०७५)। नेपाली भाषामा पाँच प्रकारका भाव

छन् । नेपाली भाषाका भाव र ताजपुरिया भाषाका भावहरूको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.२४

भाव	ताजपुरिया	नेपाली
सामान्यार्थ	खाचे, खायलिचे, जामु	खान्छ, खाएछ, जान्छु
आज्ञार्थ	रहिस, जाँ, बठ	बस्, जाऊ, बस्नुहोस
ईच्छार्थ	जाइ, रहोक, पढोक	जाऔँ, बसोस, पढोस
सम्भावनार्थ	डाक दिवेहपाए,जावे हपाए,पढवेहपाए	बोलाउलान, जान्छन होला, पढ्छन होला
सङ्केतार्थ	फुलवे, गिरवे	फल्छ, लड्छ

भावका आधारमा नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषाका क्रियाको रूपायन हुँदा ध्वन्यात्मक रूपले क्रियापद चयनमा स्पष्ट भिन्नता देखिन्छ । नेपाली भाषामा सामान्यार्थी जनाउने क्रियापद खान्छ, खाएछ, जान्छु शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ भने ताजपुरिया भाषाको सामान्यार्थी जनाउने क्रियापद खावे, खाइलिचे, जामु जस्ता शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । यसैगरी आज्ञार्थमा रहिस, जा, बठ, ईच्छार्थमा जाइ, रहोक, पढोक, सम्भावनार्थमा दिवे,जावे र सङ्केतार्थमा फुलवे, गिरे, जस्ता क्रियापदको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.३.४.८ करण र अकरणका आधारमा क्रियापद शब्द

करण र अकरण क्रियापदसँग आवद्ध व्याकरणिक कोटि हुन् । करणले सकारात्मक वा स्वीकारात्मक अर्थ प्रदान गर्दछ भने अकरणले नकारात्मक वा निषेधात्मक अर्थ प्रदान गर्दछ (अधिकारी, २०७५) । नेपाली भाषामा करणलाई अकरणमा परिवर्तन गर्दा क्रियापदको आदि, मध्य र अन्त्यमा अकरणबोधक 'न' प्रत्यय जोडिन्छ । ताजपुरिया र नेपालीभाषामा करण र अकरणका आधारमा क्रियापदको तुलनात्मक अध्ययनलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २५

ताजपुरिया		नेपाली	
करण	अकरण	करण	अकरण
करले	निकरले	गर्यो	गरेन
बुनेसे	निबुनेसे	रोफ्छ	राप्दैन
छे	निछे	छ	छैन
करेक	नाकरेक	गर	नगर
पढेक	नापढेक	पढ	नपढ
परवे	निपरवे	पर्छ	पर्दैन

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा करण क्रियालाई अकरण बनाउदा क्रियापदको आदि मध्य र अन्त्य मा 'न' थपिएको छ भने ताजपुरिया भाषामा क्रियापदलाई अकरण बनाउँदा सुरूमा मात्र 'न' थपिएको छ ।

४.३.५ नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषाको लिङ्ग व्यवस्था

प्रत्येक भाषामा आ-आफ्नै किसिमका व्याकरणिक कोटिहरूको व्यवस्था रहेको हुन्छ । यसरी नेपाली भाषामा पनि आफ्नै किसिमको व्याकरणिक कोटि अन्तर्गत पर्ने लिङ्ग व्यवस्था रहेको छ । लिङ्ग भनेको भाले वा पोथी जातीलाई बुझाउने शब्द हो । लिङ्ग मूलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो (अधिकारी, २०७५) । यसले नामको खास प्रकृतिलाई जनाउँछ । नेपाली भाषामा पुरुष जातिलाई बुझाउने पुलिङ्ग र स्त्रीजातिलाई बुझाउन स्त्रीलिङ्गी शब्दहरू प्रयोग गरिन्छ । त्यसरी नेपालीमा दुई प्रकारको लिङ्ग व्यवस्था रहेको देखिन्छ । यसरी नै ताजपुरिया भाषामा रहेको लिङ्ग व्यवस्थालाई बुझ्न र ताजपुरिया र नेपाली भाषामा रहेको लिङ्ग व्यवस्थाको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिन्छ :

ताजपुरिया

छराड / चेड्राड गेले ।

छुरीड / चेड्रीड गेले ।

भाइड गेले ।

बहिनड गेले ।

भगिनाड काम करेसे ।

भागिनिड काम करेसे ।

बेटाड स्कुल पढेसे ।

बेटीड स्कुल पढेसे ।

काकाड हाट गेले ।

काकीड हाट गेले ।

पाठाड मेमाले ।

पाठीड मेमाले ।

रामड नुवा धचे ।

सीताड नुवा धचे ।

मोर बच्चा नातिड पढेसे ।

मोर बच्चा नातिनिड पढेसे ।

विमलड गित गिदाले ।

विमलाड गित गिदाले ।

छराड बठाल छे ।

छुरीड / चेड्रीड बठाल छे ।

नेपाली

केटो गयो ।

केटी गई ।

भाइ गयो ।

बहिनी गई ।

भान्जा काम गर्छन् ।

भान्जी काम गर्छिन् ।

छोरा स्कुल पढ्छ ।

छोरी स्कुल पढ्छिन् ।

काका बजार जानुभयो ।

काकी बजार जानुभयो ।

पाठो करायो ।

पाठी करायो ।

राम लुगा धुन्छ ।

सीता लुगा धुन्छे ।

मेरो सानो नाति पढ्छ ।

मेरो सानो नातिनी पढ्छे ।

विमलले गित गायो ।

विमलाले गित गायो ।

केटो बसेको छ ।

केटी बसेकी छे ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार ताजपुरिया भाषामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै स्त्रीलिङ्गी र पुलिङ्गी शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । यसैगरी नेपालीभाषामा पुलिङ्गी शब्दमा 'ओ' कार र

स्त्रीलिङ्गी शब्दमा 'इ' कार प्रत्यय लाग्दछ भने ताजपुरिया भाषामा त्यस्तो व्यवस्था रहेको पाइदैन । त्यसैगरी नेपाली भाषामा लिङ्गानुसार क्रियापद चयन भएको पाइन्छ भने ताजपुरिया भाषामा त्यस्तो व्यवस्था रहेको पाइदैन भनेर माथिका उदाहरणबाट स्पष्ट हुन्छ ।

४.३.६ नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषाको वचन व्यवस्था

नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटिलाई वचन भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । त्यसैले वचनको सम्बन्ध सङ्ख्येय नामसँग रहेको हुन्छ । नेपाली भाषामा एक वचन र बहुवचन गरी वचन व्यवस्था दुई किसिमको रहेको छ । एक मात्र बुझाउने एकवचन र एक भन्दा बढी बुझाउनेलाई बहुवचन भनिन्छ । यसरी नै ताजपुरिया भाषामा पनि आफ्नै किसिमको वचन व्यवस्था रहेको छ । ताजपुरिया भाषामा एकवचन, द्विवचन र बहुवचन गरी तीन किसिमको वचन व्यवस्था रहेको छ । यसलाई अझ बुझ्न निम्न उदाहरणहरूलाई लिन सकिन्छ :

<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
छराड/चेड्राड गेले ।	केटो गयो ।
छराला (दुइजना) गेले ।	केटाहरू गए ।
छराला गेले ।	
भाइड निदाले ।	भाइ सुत्यो ।
भाइला सुत्ले । (दुइ जनामा)	भाइहरू सुते ।
भाइला सुत्ले ।	
श्यामड घर गेले ।	श्याम घर गयो ।
श्यामला घर गेले ।	श्यामहरू घर गए ।
पत्थलडत बोठ ।	ढुङ्गामा बस ।
पत्थललात बोठ ।	ढुङ्गाहरूमा बस ।
बेटाड उच्च/टाङ् हले ।	छोरो अग्लो भयो ।

बेटाला उच्च/टाड् हले ।	छोराहरू अग्ला भए ।
मोर दादाड आस्ले ।	मेरो दाजु आउनुभयो ।
मोर दादाला आस्ले ।	मेरा दाजुहरू आउनुभयो ।

माथिका उदाहरणहरूलाई अवलोकन गर्दा नेपाली भाषामा 'हरू' जोडेर एकवचनलाई द्विवचन बनाइन्छ र वचन अनुसार क्रियापदको छनोट भएको पाइन्छ भने ताजपुरिया भाषामा त्यस्तो व्यवस्था रहेको पाइन्न । ताजपुरिया भाषामा एक वचनलाई द्विवचन र बहुवचनमा परिवर्तन गर्दा 'ला' जोडेर बहुवचन बनाइन्छ यसैगरी वचन अनुसार क्रियापद चयन भएको पाइँदैन । यसरी ताजपुरिया भाषामा पनि वचन व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

४.३.७ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको पुरुष व्यवस्था

सर्वनामद्वारा प्रकट हुने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । यसले क्रियाको व्यापारमा संलग्न व्यक्तिलाई बुझाउँछ । भाषिक प्रयोगमा सहभागिताका विभिन्न स्थिति व्यक्त गर्न व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । नेपालीमा पुरुष व्यवस्था तीन तहका छन् । बोल्ने वक्ता प्रथम, सुन्ने स्रोत द्वितीय पुरुष जुन विषय हो त्यो तृतीय पुरुष हुन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषामा पनि आफ्नै किसिमको व्यवस्था रहेको छ । यस भाषामा के-कस्तो पुरुषका तह रहेका छन् र यि दुवै भाषाबिच पुरुष व्यवस्थाको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसारका उदाहरणद्वारा पुष्टि गर्न सकिन्छ ।

पुरुष	ताजपुरिया	नेपाली
प्रथम	मुइँ भात खामु ।	म भात खान्छु ।
	हामा भात खाम ।	हामी भात खान्छौँ ।
द्वितीय	तुइँ भात खावो ।	तिमी भात खान्छौँ ।
	तमाहा भात खावेन ।	तपाँइ भात खानुहुन्छ ।
	तमाहा लेख्ते छिलेन् ।	तिमीहरू लेखिरहेका थियौँ ।
तृतीय	वहाय भात खावे ।	उनीहरूले भात खाए ।
	आमा भात खाले ।	उनीहरूले भात खाए ।
	वहाय लेख्ते छे ।	ऊ/उनी लेखिरहेको (की) छ/छिन् ।

माथिका उदाहरणहरूलाई अवलोकन गर्दा ताजपुरिया भाषामा पनि पुरुषको तीन तह नै रहेको पाइन्छ । यसका साथै पुरुषका आधारमा क्रियापदको चयनमा पनि भिन्नता रहेको देखिन्छ । यसरी माथिका उदाहरणमा ताजपुरिया भाषामा रहेका प्रथम पुरुष अन्तर्गत 'मुई', हामा, द्वितीय पुरुष अन्तर्गत तुई, तमाहा र तृतीय पुरुष अन्तर्गत वहाँय र अमा जस्ता रूपहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषामा पनि पुरुषको तीन तह रहेको देखिन्छ ।

४.३.८ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको आदर व्यवस्था

व्यक्तिको प्रतिष्ठालाई सङ्केत गर्ने व्याकरणिक कोटिलाई आदर भनिन्छ । भाषाको प्रकृति अनुसार आदरको तहगत भिन्नता रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषामा निम्न, सामान्य उच्च र अति उच्च गरी चार तह निर्धारण गरिएको छ । यसरी ताजपुरिया भाषामा रहेका आदरका तह र नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषा बिचको आदर व्यवस्थाको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्न उदाहरणद्वारा पुष्टि गर्न सकिन्छ ।

<u>आदर</u>	<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
निम्न	तुईं रुट्टी खालो ?	तैले रोटी खाइस ?
	तुईं कि करबो/कबो ?	तँ के गर्छस ?
मध्यम	तुईं भात खालो ?	तिमीले भात खायौ ?
	तुईं कि करबो/कबो ?	तिमी के गर्छौ ?
	तुईं उपरत/उपर जा ।	तिमी माथि जाउ ।
	रामड बाहार गेले ।	राम बाहिर गए ।
उच्च	तमाहा/तमा भात खालेन ?	तपाइले भात खानुभयो ?
	तमा/तमाहा कि कबेन/करबेन ?	तपाइ के गर्नुहुन्छ ?
	तमा/तमाहा उपर/उपरत जाव ।	तपाइ माथि जानुहोस् ।
	काकाड/काकाला बाहार गेले ।	काका बाहीर जानु भयो ।
अति उच्च	तमाहा खात खालेन् ?	हजुरले भात खाइबक्सियो ?
	तमा/तमाहा कि करबेन/कबेन ?	हजुर के गरी बक्सिन्छ ?
	तमा/तमाहा उपर/उपरत जव/जावेन ।	हजुर माथि गइबक्सनुहोस् ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा आदरका चार तह भए पनि ताजपुरिया भाषामा भने आदरका अनादर र आदर गरी दुई तह मात्र रहेको देखिन्छ। यसैगरी ताजपुरिया भाषाका अनादरवाची शब्दहरूमा 'तुई' प्रयोग भएको देखिन्छ, भने आदरवाची शब्दमा 'तमा/तमाहा' प्रयोग भएको देखिन्छ। यसरी माथिका उदाहरणहरूबाट स्पष्ट हुन्छ कि नेपाली भाषामा आदरको चार तह भए जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि आदरको दुई तह रहेका छन्।

४.३.९ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको कारक व्यवस्था

नामिक पद र क्रिया विचको सम्बन्धलाई कारक भनिन्छ। यसलाई अर्थ तात्विक भूमिका र रूप तात्विक सम्बन्धका आधारमा हेर्ने गरिएको पाइन्छ। कारकलाई व्याकरणात्मक कोटिका रूपमा लिन सकिन्छ। यसरी ताजपुरिया र नेपाली भाषामा रहेको कारक व्यवस्थाको तुलनात्मक अध्ययनलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

४.३.९.१ अर्थका आधारमा कारक

अर्थका आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषामा छ वटा छन् : कर्ता, कर्म, करण, सम्प्रदान, अपादान र अधिकरण। यि कारकहरूमा भिन्न भिन्न किसिमका विभक्तिहरूको प्रयोग भएको पाइन्छ। समग्रमा नेपाली र ताजपुरिया भाषामा पाइने कारक र विभक्तिको सम्बन्धलाई तल देखाइएको छ।

कारक	ताजपुरिया	नेपाली
कर्ता	र, ड, ट	ले, बाट, द्वारा
कर्म	डक/रक	लाई
करण	खान्ले/हान्ले	ले,बाट, द्वारा
सम्प्रदान	रक, टक, डक	लाई, लागि, निम्ति
अपादान	से	देखि, बाट
अधिकरण	खानत, हानत, बिति	मा

यि माथिका कारकहरूलाई तुलनात्मक रूपमा यस प्रकार हेर्न सकिन्छ :

क) ताजपुरिया र नेपाली भाषामा कर्ता कारक

कर्ता कारक भनेको क्रियाको कार्य पूरा गर्ने पद हो । अथवा वाक्यमा क्रियाले जनाउने कार्य सम्पादन गर्न नाम वा सर्वनामको भूमिकालाई कर्ताकारक भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । यसलाई निम्नानुसार उदाहरणद्वारा तुलना गर्न सकिन्छ :

<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
रामड भात खावे ।	रामले भात खान्छ ।
मोहनड विदेश गेले ।	मोहन विदेश गयो ।
जगदिशट किताब पढ्बे ।	जगदिशले किताब पढ्छ ।
सुमित्रार गित गिदाले ।	सुमित्राले गित गाइन ।

माथिका उदाहरणलाई हेर्दा नेपाली भाषामा 'ले' र ताजपुरिया भाषामा 'ड', 'ट' र 'र' रूपवट कर्ता कारकको बोध गराइएको देखिन्छ । निष्कर्षमा ताजपुरिया भाषाको स्वरान्त कर्ता कारकमा 'र', नासिक्य ध्वनिमा अन्त हुने कर्ताकारकमा 'ड' र अघोष र अल्पप्राण वर्गमा रहेका व्यञ्जनान्त कर्तामा 'ट' कारक चिन्ह प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

ख) कर्म कारक :

कर्म कारक भनेको क्रियाको फल वा असर प्राप्त गर्ने पद हो । यसलाई निम्न उदाहरण अनुसार तुलना गर्न सकिन्छ :

<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
रामड हरिडक/हरिरक ठकेलकि ।	रामले हरिलाई पिट्यो ।
चेड्राड चेड्रीडक देखेलिक ।	केटाले केटीलाई हेन्यो ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा कर्म कारकमा 'लाई' रूपको प्रयोग गरी र ताजपुरिया भाषामा 'रक' र 'डक' रूपको प्रयोग गरी कर्म कारक बोध गराइएको पाइन्छ ।

ग) ताजपुरिया र नेपाली भाषामा करण कारक

करण भनेको कार्यको साधन वा माध्यम जनाउने पद हो । जस्तै :

ताजपुरिया

नेपाली

भाटाहान्ले आम भाार ।

भटारोले आप भाार ।

तोर उरमालहान्ले लोइला पुछिदे ।

तिम्रो रूमालले आँसु पुछिदेऊ ।

रामड चमचखान्ले भात खासे ।

राम चम्चाले भात खान्छ ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार ताजपुरिया भाषामा कान्ले, हान्ले रूपको प्रयोग गरी करण कारकको बोध गराइएको पाइन्छ ।

घ) ताजपुरिया र नेपाली भाषामा सम्प्रदान कारक

सम्प्रदान भनेको क्रियाबाट प्रत्यक्ष रूपमा लाभ प्राप्त गर्ने पद हो । सम्प्रदान कारकलाई तुलनात्मक रूपमा यसप्रकार हेर्न सकिन्छ ।

ताजपुरिया

नेपाली

वहाँय सितारक मन पराले ।

उसले सीतालाई मन परायो ।

यिड पैसा आइरक दिवालागे ।

यो पैसा आमालाई दिनुपर्छ ।

यसरी यो कारकमा नेपाली भाषामा 'लाई', 'लागि', 'निम्ति' र ताजपुरिया भाषामा 'रक', 'डक' र 'टक' जस्ता रूपबाट सम्प्रदानको बोध गराइएको पाइन्छ ।

ड) ताजपुरिया र नेपाली भाषाको अपादान कारकको तुलनात्मक अध्ययन

अपादान भनेको कार्यको स्रोत वा प्रारम्भिक जनाउने पद हो । जस्तै :

ताजपुरिया

नेपाली

हिमालसे नदी सुरू हसे ।

हिमालबाट नदी सुरू हुन्छ ।

गाछँटसे पाथिला गिरसे ।

रूखबाट पातहरू भर्छन् ।

खेतहान्से हालड आन ।

खेतबाट हलो ल्याऊ ।

माथिका उदाहरणमा नेपालीमा बाट, देखि र ताजपुरिया भाषामा 'से' रूपबाट अपादान कारकको बोध गराइएको पाइन्छ ।

च) ताजपुरिया र नेपाली भाषाको अधिकरण कारकको तुलनात्मक अध्ययन

अधिकरण भनेको आधार वा आश्रय हो । वाक्यमा कर्मको स्थान निर्धारण गर्न कर्मसँगै गासिने कारक अधिकरण कारक हो । ताजपुरिया र नेपाली भाषामा रहेका अधिकरण कारकको तुलनात्मक अध्ययन निम्न उदाहरणहरू मार्फत गर्न सकिन्छ :

ताजपुरिया

नेपाली

भुइहानत साइकलड छे ।

भुइमा साइकल छ ।

बारिहानत साग छे ।

बारीमा साग छ ।

टेबलखानत बतलड छे ।

टेबलमा बोटल छ ।

माथिका उदाहरणमा नेपाली भाषामा 'मा' र ताजपुरिया भाषामा 'हानत' र 'खानत' रूपले अधिकरण कारकको बोध गराइएको पाइन्छ ।

४.३.९.२ रूपका आधारमा कारक

रूपका आधारमा कारकलाई सरल र तिर्यक गरी दुई वर्गमा विभाजन गरिन्छ ।

क) सरल कारक

वाक्यमा नामिक पदको रूपमा विकार वा परिवर्तन नआउने कारकलाई सरल कारक भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । ताजपुरिया र नेपाली भाषाका सरल कारकका उदाहरणलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

ताजपुरिया

नेपाली

रामड खाचे ।

राम खान्छ ।

हरिड किताबखान हाराले ।

हरिले किताब हरायो ।

बहिन्द घर गेले ।

बहिनी घर गई ।

माथिका उदाहरण अनुसार नेपाली भाषामा सरल कारक अन्तर्गत कर्ता, कर्म र अधिकरण कारकको प्रयोग गरिएको पाइन्छ भने ताजपुरिया भाषामा पनि यसको प्रयोग पाइन्छ ।

ख) तिर्यक कारक

वाक्यमा प्रयोग हुँदा नामिक पदको रूपमा विकार वा परिवर्तन नआउने कारक नै तिर्यक कारक हो । ताजपुरिया र नेपाली भाषाको तिर्यक कारकलाई निम्नानुसारका उदाहरणद्वारा चिनाउन सकिन्छ :

ताजपुरिया

नेपाली

बेटाड बउडक भक्ति दिले ।

छोराले बुबालाई ढोग दियो ।

यीखान किताब भाइर ताने हये ।

यो किताब भाइको लागि हो ।

हरिर ठिनासे किताबखान लेलिस ।

हरिबाट किताब लिनु ।

यी उदाहरणलाई हेर्दा दुवै भाषामा कर्ता र कर्ममा अन्य विभक्ति जोडिएर रूपमा परिवर्तन आएर तिर्यक कारक निर्माण भएको पाइन्छ ।

४.३.१० ताजपुरिया र नेपाली भाषाका काल व्यवस्था

क्रियापदको समय जनाउने व्याकरणिक कोटि काल हो । क्रियाद्वारा व्यक्त हुने कार्यव्यापार अथवा घटित हुने समय विशेषलाई जनाउने व्याकरणिक कोटि काल हो (अधिकारी, २०७५) । नेपाली भाषामा परम्परागत व्याकरणले भूत, वर्तमान र भविष्यत काल गरी तीन प्रकारका छन् । हाल भूतकाल र अभूतकाल गरी कालको विभाजन गरिएको पाइन्छ । यही आधारमा ताजपुरिया र नेपाली भाषाको कालको तुलनात्मक अध्ययन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

काल

ताजपुरिया

नेपाली

भूतकाल

मुइँ भात खानु ।

मैले भात खाए ।

सड्ड घर गेले ।

साथी घर गयो ।

गरड/सफाड गाई मरले ।

सेतो गाई मर्यो ।

वर्तमान काल	वहाँय नास्ता खाचे/खासे ।	ऊ नस्ता खान्छ ।
	वहाँय चिठीखान लेखेसे/लेखेचे ।	ऊ चिठी लेच्छ ।
	मुइँ किताब पढेचु/पढेसु ।	म किताब पढ्छु ।
भविष्यत काल	वहाँय नास्ता खावे ।	उसले नस्ता खानेछ ।
	मुइँ घर जामु ।	म घर जानेछु ।
	भाइड किताब पढवे ।	भाइले किताब पढ्नेछ ।

माथिका उदाहरण अनुसार नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि भूत र अभूत काल रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी नेपाली भाषाका भूतकालिन, वर्तमानकालिन र भविष्यत कालिन क्रियापदको चयनमा भिन्न भिन्न रूपहरूको प्रयोग भए जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि भिन्न भिन्न कालमा भिन्न भिन्न क्रियापदको रूपको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

४.३.११ पक्षको आधारमा नेपाली र ताजपुरिया भाषा

कालिक सर्गभन्दा अगाडि देखा पर्ने कालका विविध अवस्थालाई सङ्केत गर्ने रूपायनिक कोटिलाई पक्ष भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । पक्षले कालको परिवेशभित्र क्रियाको कार्यको प्रवृत्ति र वितरणलाई जनाउँछ । त्यसले यसबाट क्रियाका विभिन्न अवस्था वा चरणहरू व्यक्त हुन्छन् । नेपाली भाषामा कालका सामान्य, पूर्ण, अपूर्ण पक्ष गरी तीनवटै कालमा प्रयोग भए पनि अज्ञात र अभ्यस्त भूतकालमा मात्र प्रयोग हुन्छ । यसैगरी ताजपुरिया भाषामा के कस्ता पक्षहरू छन् भनि नेपाली भाषाका विभिन्न पक्षहरूसँग तुलनात्मक अध्ययन गरी भन्न सकिन्छ :

<u>पक्ष</u>	<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
सामान्य पक्ष	वहाँय भात खाचे/खासे ।	ऊ भात खान्छ ।
	वहाँय भात खावे ।	उसले भात खानेछ ।
	वहाँय भात खाले ।	उसले भात खायो ।
पूर्ण पक्ष	वहाँय भात खालछे/खायलिचे ।	उसले भात खाएको छ ।

	वहाँय भात खाल रहवे/हवे ।	उसले भात खाएको हुनेछ ।
	वहाँय भात खाल छिले/खाइसले ।	उसले भात खाएको थियो ।
अपूर्ण पक्ष	वहाँय भात खातै छे/चे/छो ।	ऊ भात खादैछ ।
	वहाँय भात खातै रहवे ।	ऊ भात खादै रहनेछ ।
	वहाँय भात खातै छिले ।	उसले भात खादै थियो ।
अज्ञात	वहाँय भात खायलिजे/खायलिचे ।	उसले भात खाएछ ।
	वहाँय खिस्सा पढियेलिजे ।	उसले कथा पढेछ ।
अभ्यस्त	वहाँय भात खाए/खाय ।	उसले भात खान्थ्यो ।
	वहाँय खिस्सा पढे ।	उसले कथा पढ्थ्यो ।

यी माथिका उदाहरणहरूको अवलोकन गर्दा नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषाका पनि कालका पाँचवटा नै पक्ष रहेको देखिन्छ । यसका साथै यस अनुसारका क्रियापदको चयनमा पनि भिन्नता रहनुका साथै विभिन्न क्रियापदका रूपहरूको चयन भएको देखिन्छ ।

४.३.१२ भावका आधारमा नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषा

क्रियाद्वारा बक्ताको मनोभाव तथा मनोवृत्ति जनाउने कोटिलाई भाव (वृत्ति) भनिन्छ । नेपाली भाषामा भाव पाँच प्रकारका छन् भने ताजपुरिया भाषामा रहेका भावहरूको अध्ययन गर्न नेपाली भाषाका भाहरूसँग निम्नानुसारका उदाहरणमार्फत तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रस्तुत गरिन्छ ।

<u>भाव</u>	<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
सामान्यार्थ	चेड्राड भात खाचे ।	केटो भात खान्छ ।
	मुइँ विराटनगर जामु ।	म विराटनगर जान्छु ।
आज्ञार्थ	तुइँ घरते रहिस ।	तँ घरमा बस ।
	तुइँ घर जा ।	तिमी घर जाऊ ।

इच्छार्थ	हामा घर जाई ।	हामी घर जाऔं ।
	भाइड घरते रहोक ।	भाइ घरमा बसोस् ।
सम्भावनार्थ	वहाँय घर जावे हपाए ।	ऊ घर जाला ।
	अमा बारीत जावे हपाए ।	उनीहरू बारीमा जान्छन् होला ।
सङ्केतार्थ	मुइँ घर जाले भाइड आस्वे ।	म घर गए भाइ आउँछ ।
	पानी परले बालीला बढिया हवे ।	पानी परे बाली सप्रिन्छ ।

माथिका उदाहरणहरूका आधारमा के भन्न सकिन्छ भने नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि क्रियाद्वारा वक्ताको मनोभावना जनाउने शब्दहरू रहेको पाइन्छ । यसका साथै ताजपुरिया भाषामा पनि पाँच प्रकारका भाव रहेको कुरा माथिका उदाहरणबाट प्रष्ट हुन्छ ।

४.३.१३ वाच्यका आधारमा नेपाली र ताजपुरिया भाषा

कर्ता, कर्म र भाव मध्ये कुनै एउटालाई प्रधान मान्ने व्याकरणिक कोटिलाई वाच्य भनिन्छ (अधिकारी, २०७५) । परम्परागत व्याकरणमा यसलाई कर्ता, कर्म र भावको काम बुझाउँदछ फेरिने क्रियाको रूपलाई वाच्य भनिन्छ । यो मुख्यतः क्रियासित सम्बन्धित भएर व्यक्त हुन्छ । वाक्यतत्वको वाच्यता वा प्रधानताका आधारमा नेपालीमा वाच्य तीन किसिमका छन्: कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य भने ताजपुरिया भाषामा के कस्ता वाच्य रहेका छन् भनि निम्नानुसार उदाहरणहरू अनुसार तुलना गरी भन्न सकिन्छ ।

<u>वाच्य</u>	<u>ताजपुरिया</u>	<u>नेपाली</u>
कर्तृवाच्य	रमाड मोक देखेसे/देखेचे ।	रमाले मलाई देख्छे ।
	मुइँ नुवा निधुम /निधम ।	म लुगा धुन्न ।
	तुइँ सामानला किन्लो ।	तिमीले सामानहरू किन्यौ ।
कर्मवाच्य	रमाडसे मोक देखाल जाचे ।	रमाद्वारा म देखिन्छ ।
	मोरसे नुवा धवाल निजावे ।	मबाट लुगा धोइँदैन ।

	वाहारसे सामानला किनागेल ।	तिमीद्वारा सामाहरू किनिए ।
भाववाच्य	मोक देखालजासे ।	म देखिन्छु ।
	नुवा धवालनिजावे ।	लुगा धोइदैन ।
	सामानता किनागेल ।	सामानहरू किनिए ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि कर्तृवाच्य, कर्मवाच्य र भाववाच्य रहेको देखिन्छ भने नेपाली भाषामा धातुमा कर्मवाच्य चिन्ह 'इ' प्रत्यय लागे जस्तै ताजपुरिया भाषाको धातुमा 'ल' प्रत्यय जोडिन्छ त्यसैगरी बाट, द्वारा को स्थानमा 'से' को प्रयोग ताजपुरिया भाषामा गरिएको पाइन्छ । यसरी भन्न सकिन्छ, नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि वाच्य व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

४.३.१४ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको कारक व्यवस्था

नामिक पद र क्रिया विचको सम्बन्धलाई कारक भनिन्छ (न्यौपाने, २०६७) । यसलाई अर्थतात्विक भूमिका र रूपतात्विक सम्बन्धका आधारमा हेर्ने गरिएको पाइन्छ । यो कोटिलाई नामिकको परिवर्तनसँग सम्बन्धित व्याकरणिक काटिको रूपमा हेर्ने गरिएको छ । यस आधारमा नेपाली भाषामा कारकहरू सरल र तिर्यक् गरि दुई किसिमका हुन्छन् । यसरी ताजपुरिया भाषामा रहेको कारक व्यवस्थाको अध्ययन गर्न निम्नानुसारका उदाहरणहरूलाई लिन सकिन्छ ।

ताजपुरिया	नेपाली
छराड गेले ।	केटो गयो ।
छराला गेले ।	केटाहरू गए ।
छरार कहले ।	केटाले भन्यो ।
मुइँ गेनु ।	म गए ।
मुइँ डाक दिनु ।	मैले बोलाएँ ।
कालड छँराड आस्ले ।	कालो केटो आयो ।

कालला छँरा आस्ले ।

काला केटाहरू आए ।

माथिका उदाहरणहरूलाई हेर्दा नेपाली भाषामा सरल कारका रूपमा केटो, म र कालो आएका छन् भने तिर्यक् कारकका रूपमा केटा, मैले र काला आएका छन् । ताजपुरिया भाषामा पनि सरल कारक जनाउन छराड, मुँइ र कालड आएका छन् भने तिर्यक् कारकलाई जनाउन छँराला र कालला आएका छन् । यसरी भन्न सकिन्छ कि ताजपुरिया भाषामा पनि सरल र तिर्यक गरी दुई कारक रहेका छन् ।

४.३.१५ ताजपुरिया र नेपाली भाषामा विभक्ति

वाक्यका अन्य पदसँग सम्बन्ध जोड्नका लागि नामिकका साथमा आउने बाहिरी चिन्हलाई विभक्ति भनिन्छ । नेपाली भाषामा विभक्तिहरू प्रथमादेखि सप्तमीसम्मका हुन्छन् (न्यौपाने, २०६७) । केही विभक्तिहरूले कारकीय सम्बन्धलाई जनाउँछन् भने केहीले कारकेतर सम्बन्धलाई जनाउँछन् । त्यसैगरी नेपाली भाषामा विभक्तिलाई प्रथमादेखि सप्तमीसम्मका विभक्तिहरूको व्यवस्था रहेको पाइन्छ । ताजपुरिया भाषामा पनि के कस्ता विभक्तिहरूको प्रयोग गरिन्छ भनि हेर्नका लागि निम्न उदाहरणहरूको सहायता लिन सकिन्छ ।

ताजपुरिया	नेपाली
मोक भोक लागले ।	मलाई भोक लाग्यो ।
गाछँटसे पाथिला गिरेसे ।	रूखवाट पातहरू झर्छ ।
मोरसे यिखान काम निहवे ।	मवाट यो काम हुँदैन ।
रामड भात खाले ।	रामले भात खायो ।
रामेर घरत पुजा छिले ।	रामको घरमा पुजा थियो ।
मोरताने किताब आनिस ।	मेरो लागि किताब ल्याउनु ।

माथिका उदाहरणहरूलाई हेर्दा ताजपुरिया भाषामा पनि विभक्तिहरूको प्रयोग रहेको पाइन्छ । माथिका उदाहरणहरूमा नेपाली भाषाका विभक्तिहरू लाई, वाट, ले, को, लागि, जनाउन ताजपुरिया भाषामा क, से, ड, र, ताने जस्ता विभक्तिहरूको प्रयोग गरिएको छ भनि माथिका उदाहरणहरूबाट पुष्टि हुन्छ । समग्रमा ताजपुरिया भाषाका विभक्तिहरूलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ ।

ताजपुरिया	नेपाली
खानत, हानत्, बिति	मा
र, ड, ट	ले, बाट, द्वारा
डक/रक	लाई
खान्ने/हान्ने	ले,बाट, द्वारा
रक, टक, डक	लाई, लागि, निम्ति
स	देखि, बाट

४.३.१६ ताजपुरिया र नेपाली भाषाको निषेधन व्यवस्था

क्रियासँग सम्बन्धित नकारात्मक अर्थबोधक रूपायनिक कोटिलाई निषेधन भनिन्छ । यो क्रियामा अभिव्यक्त हुन्छ । यसरी ताजपुरिया भाषामा रहेको निषेधन व्यवस्थालाई बुझ्न निम्नानुसारका उदाहरणहरूको सहायता लिन सकिन्छ ।

ताजपुरिया	नेपाली
वहाँय हाट गेले ।	ऊ बजार गयो ।
वहाँय हाट निगेले ।	ऊ बजार गएन ।
अम्हा भात खाले ।	उनीहरूले भात खाए ।
अम्हा भात निखाले ।	उनीहरूले भात खाएनन् ।
रामड किताब पढे ।	राम किताब पढ्थ्यो ।
रामड किताब निपढे ।	राम किताब पढ्दैनथ्यो ।

माथिका उदाहरणहरू अनुसार नेपाली भाषामा 'न' ले निषेधनको सङ्केत गरिएको छ र क्रियाको सुरु, मध्य र अन्त्यमा 'न' थपी निषेधनलाई जनाइएको छ भने ताजपुरिया भाषामा निषेधनको सङ्केत 'नि' ले गरिएको पाइन्छ र क्रियाको सुरुमा मात्र 'नि' थपी निषेधनलाई जनाइएको छ ।

परिच्छेद-पाँच

निष्कर्ष र सुझाव

१.५ निष्कर्ष

भारोपेली भाषा परिवारका विभिन्न भाषाहरू मध्ये नेपाली र ताजपुरिया भाषा पनि हुन् । यी दुवै भाषाविच पारिवारिक समानता रहकै कारणले दुवै भाषाविचमा प्रशस्त समानताहरू पाउन सकिन्छ । यी दुवै भाषाहरू एउटै भाषा परिवारका भएपनि नेपाली भाषा विकसित, राष्ट्र भाषाको मान्यता पाएको, साहित्य क्षेत्रमा पूर्ण रूपमा विकसित भाषा हो । यसका लगायत यो भाषा सम्पूर्ण क्षेत्रमा बोलिन्छ, भने ताजपुरिया भाषा नेपालको झापा र मोरङमा मात्र बोलिने भाषा हो ।

ताजपुरिया जाति मौलिक भाषा, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज, समाजिक, आर्थिक, जीवनशैली र साभ्ना भावना भएको, ऐतिहासिक महत्व बोकेको जाति हो । यद्यपि यस जातिले बोल्ने ताजपुरिया भाषा विकासोन्मुख अवस्थामा रहेको देखिन्छ । ताजपुरिया भाषालाई प्रयोग गर्ने वक्ताहरू कम हुदै जानु, भाषिक अध्ययनको कमी, भाषिक संरक्षण र संवर्द्धनको कमी जस्ता कारणले विकासोन्मुख अवस्थामा रहेको देखिन्छ । यस शोधपत्रमा भाषिक व्याकरणको व्यापक अध्ययन नगरि प्रदेश नं एकमा पर्ने गारीगञ्ज गाउँपालिका अन्तर्गत महाभारा, कोरोवारी, पाँचगाछीलाई केन्द्रविन्दु बनाई भाषाको प्रयोगलाई नेपाली भाषासँग तुलनात्मक ढङ्गले अध्ययन गरिएको छ । समग्रमा यो शोधपत्रको अध्ययन विश्लेषण र निष्कर्षबाट ताजपुरिया भाषाका छुट्टै विशेषता छन् । यी दुवै भाषामा ध्वन्यात्मक विचलन देखिए पनि व्याकरणिक व्यवस्थाको दृष्टिकोणमा त्यति विभेद देखा पर्दैन । यही ध्वन्यात्मक र रूपात्मक प्रत्यय चयनगत विचलनले नेपाली भाषा र ताजपुरिया भाषाविच बोधगम्यताको केही अफ्यारो स्थिति ल्याए पनि छोटो समयकै सम्पर्कद्वारा सो समस्याबाट मुक्त हुन सक्ने प्रबल सम्भावना देखिन्छ । प्रस्तुत अध्ययनका निष्कर्षलाई निम्न बुदाँमा समेटन सकिन्छ ।

१. ताजपुरिया भाषामा पनि प्रथम, द्वितिय र तृतीय गरी पुरुषको तीन तहका भिन्न-भिन्न शब्दहरूको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।
२. ताजपुरिया भाषामा आदरको तहलाई अनादर र आदर गरी दुई तहमा राखिएको छ । यस भाषामा मध्यम आदर र अति उच्च आदर तहका शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइदैन ।

- ३.ताजपुरिया भाषामा नेपाली भाषामा नेपालीमा जस्तो लिङ्ग अनुसार क्रियापदको चयनमा भिन्नता भन्ने रहेको पाइदैन ।
- ४.ताजपुरिया र नेपाली भाषामा लिङ्गको समान व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।
- ५.ताजपुरिया भाषा नेपाली भाषामा जस्तै एकवचनलाई बहुवचन बनाउन 'हरू' को सट्टामा 'ला' को प्रयोग गरिन्छ । त्यसैगरी ताजपुरिया भाषामा वचन व्यवस्था भन्ने एकवचन, द्विवचन र बहुवचन गरी तीन तहका रहको देखिन्छ ।
- ६.नेपाली भाषामा जस्तै ताजपुरिया भाषामा पनि अर्थका आधारमा छ प्रकारका कारक (कर्म, कर्ता, सम्प्रदान, अपादान, अधिकरण र करण) हरू रहेको पाइन्छ भन्ने रूपको आधारमा सरल र तिर्यक कारकको व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।
- ७.ताजपुरिया भाषामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै कारकलाई छुट्याउने विभक्ति चिह्नहरूको प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।
- ८.ताजपुरिया भाषामा पनि कालका तीन पक्ष सामान्य, पूर्ण र अपूर्ण रहेका छन् भन्ने भूतकालका अज्ञात र अभ्यस्त पक्षको पनि प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।
- ९.ताजपुरिया भाषामा कालका आधारमा क्रियाको तुलनात्मक अध्ययन हुँदा नेपाली भाषाका सापेक्षतामा रूपायनात्मक प्रत्यय चयनमा भिन्नता रहेको देखिन्छ ।
- १०.ताजपुरिया भाषामा पनि नेपाली भाषा जस्तै पाँच प्रकारका भाव(सामान्यार्थ, आज्ञार्थ, इच्छार्थ, सम्भावनार्थ र सङ्केतार्थ) को व्यवस्था रहेको पाइन्छ ।

निष्कर्षमा भन्नुपर्दा ताजपुरिया र नेपाली भाषाको तुलना विस्तृत रूपमा नगरिए पनि व्याकरणिक कोटिका आधारमा भएपनि अध्ययन गर्ने प्रयास गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्र भाषा जिल्लाका विभिन्न ठाँउमा बोलिने ताजपुरिया भाषामा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न चाहनेहरूका लागि केही मात्रामा सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

५.२ सुभावहरू

ताजपुरिया भाषी विद्यार्थीहरूका लागि नेपाली भाषा दोस्रो भाषा हो । त्यसैले दोस्रो भाषी वक्ताहरूले नेपाली भाषा सिक्ने क्रममा उसको पहिलो भाषाको प्रभाव पर्दछ । नेपाली भाषामा

विद्यार्थीहरूले विविध पक्षहरूमा अधिकांश रूपमा त्रुटि गर्ने गरेको पाइन्छ । प्रस्तुत अध्ययन अनुसार त्रुटि निराकरणका लागि निम्न सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.२.१ नीतिगत तहका लागि सुझाव

नेपालमा बोलिने विभिन्न मातृभाषाहरू मध्ये ताजपुरिया भाषाको आफ्नै लिपि नरहेकोले यो भाषा अहिले देवनागरि लिपिमा लेखिन्छ । हालसम्म यो भाषामा खासै खोज अनुसन्धान नभएकोले, साहित्यको विकास नभएकोले यो भाषा विकासोन्मुख अवस्थामा रहेको देखिन्छ । विगतको राज्यको एकल भाषानीति, भौगोलिक विकटता, शिक्षा तथा सञ्चारको अभाव आदि कारणले यो भाषा विकासोन्मुख अवस्थामा देखिन्छ । वास्तवमा एउटा भाषाको विकास नहुनु एउटा जातिको उत्थान नहुनु हो । यसले समग्र राज्यको संस्कृति र सभ्यतामा असर पर्दछ । तसर्थ भाषाको संरक्षण र संवर्द्धनका लागि सरकारी तवरबाट उचित आर्थिक, भौतिक र प्राविधिक क्षेत्रमा सहयोग प्रदान गरिनु आवश्यक देखिन्छ ।

नेपालको संवैधानिक व्यवस्था अनुसार नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरू राष्ट्रिय भाषा मानिएको भएपनि स्थानिय निकाय तथा सरकारी कार्यलयमा मातृभाषाको प्रयोगमा विशेष व्यवस्था गरिएको पाइदैन । विद्यालय स्तरको शैक्षिक प्रणाली अनुसार प्रथमिक तह सम्मको शिक्षा मातृभाषामा दिने संवैधानिक व्यवस्था राज्यले विभिन्न मातृभाषी समुदायको व्यक्तिहरूलाई सम्बन्धित संस्थामा आरक्षण स्थायी कोटाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

५.२.२ अभ्यास तहका लागि सुझाव

ताजपुरिया भाषाप्रति सबै मातृभाषीहरूले एकरूपता ल्याउन विकासोन्मुख अवस्थामा रहेको यो भाषालाई वर्तमान अवस्थामा शैक्षिक र प्राज्ञिक क्षेत्रबाट विभिन्न तहमा ताजपुरिया समुदायका भाषा सम्बन्धी खोज अनुसन्धान गरि भाषिक प्रयोगमा जोड दिनु पर्दछ । मातृभाषा सम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा ल्याइएका नीति तथा कार्यक्रमका बारेमा ताजपुरिया समुदायका मानिसहरूलाई सुचित गराउनुपर्दछ । स्थानिय सरोकारवाला, बुद्धिजीवि, सम्बन्धित निकाय संघसंस्थाहरूले आफ्नो मातृभाषामा खोज, अनुसन्धानकर्ताहरूलाई अनुकूल वातावरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी कुनै पनि भाषा तथा संस्कृति उत्थानका लागि व्यक्ति, संघसंस्था वा सरकारको एक्लो प्रयासले मात्र असम्भव हुने भएकोले यसका लागि व्यापक जनसहभागिताको वातावरण तय गर्नुपर्दछ ।

५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुझाव

शिक्षण एउटा कला हो, त्यसैगरी भाषाशिक्षण पनि एउटा प्रक्रिया हो । शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन विषयवस्तुको ज्ञान मात्र भएर पुग्दैन । त्यसका लागि शिक्षकले आफ्ना विद्यार्थीहरूका वैयक्तिक भिन्नता र आवश्यकता पहिचान गरेर शिक्षण गर्नुपर्दछ । शिक्षणका क्रममा बालबालिकासँग परिचित शब्दको प्रयोग गरेमा शिक्षण सिकाइ व्यवहारिक हुने गर्दछ । बालबालिकाको घरमा प्रयोग भएको भाषा मातृभाषासँग उसको संस्कृति पनि जोडिएको हुन्छ, त्यसकारण उसको मातृभाषाको माध्यमबाट पढाइ भएमा दोस्रो भाषा क्रमशः सिक्दै जाने देखिन्छ ।

सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि शिक्षकमा मातृभाषाको समेत जानकारी हुन आवश्यक पर्दछ । विद्यार्थीहरूको पहिलो भाषा र दोस्रो भाषाका बिचमा समानता र भिन्नता पहिचान गरि सोहि अनुसार शिक्षण गरेमा सिकाइ प्रभावकारी र दिगो हुने गर्दछ । यसरी ताजपुरिया भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिक्दा व्याकरणिक कोटिहरू (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य) को प्रयोगमा सहयोग गर्दछ । त्यसैगरी भाषा शिक्षण गर्दा स्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाका शब्दवर्ग, वाक्यगठन, व्याकरणात्मक कोटिहरूमा गर्ने त्रुटिहरू ठम्याउनु र ती त्रुटिहरूको निराकरण गर्ने उपायहरू सुल्झाउन यो अध्ययन उपयोगी हुने देखिन्छ ।

सन्दर्भग्रन्थ सूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६३), *सामाजिक र प्रायोगिक भाषा विज्ञान*, काठमाडौँ : रत्न पुस्तक भण्डार ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०७५), *समसामयिक नेपाली व्याकरण*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

ओली, लोकेन्द्र (२०७५) *नेपालको संविधान -२०७२*, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग (२०६८), राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार ।

खड्का, कृष्णबहादुर (२०५९), *सुर्खेत जिल्लाका कक्षा ५ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, काठमाडौँ : (अप्रकाशित शोधपत्र) नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, त्रि. वि. ।

गौतम, राम प्रसाद (२०६९), *भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू काठमाडौँ : दीक्षान्त पुस्तक भण्डार त्रि.वि. कीर्तिपुर ।*

जोशी, भरतराज (२०६६) *कैलाली जिल्लाका कक्षा ४ मा अध्ययनरत थारूमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, काठमाडौँ : (अप्रकाशित शोधपत्र) नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, त्रि. वि. ।

ताजपुरिया, तेजेन्द्र (२०६७), *ताजपुरिया भाषाको वर्णमाला तथा शब्द सङ्कलन*, भाषा : ताजपुरिया समाज कल्याण परिषद ।

ताजपुरिया समाजकल्याण परिषद, (२०७१), *ताजपुरिया व्याकरण*,

न्यौपाने, टड्कप्रसाद र साथीहरू (२०६९), *सामान्य भाषाविज्ञान*, काठमाडौँ : सनलाइट पब्लिकेसन ।

बम, सुरेन्द्र कुमार (२०६९), *बैतडेली र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण*, काठमाडौँ : अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, त्रि. वि.।

बानियाँ, शेरबहादुर (२०६०), पाँचथर जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण, काठमाडौँ : (अप्रकाशित शोधपत्र) नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, त्रि. वि. ।

भट्टराई, रामप्रसाद (२०६५), भाषिक अनुसन्धान विधि, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।

राई, पुष्कर (२०६६), नेपाली र राजवंशी भाषाबिच कोटिकरणको तुलनात्मक अध्ययन, काठमाडौँ: स्नातकोत्तर तह शोधकार्य, नेपाली शिक्षा विभाग त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

राई, सीता (२०७२), चाम्लिङ भाषा र नेपाली भाषाको तुलना, काठमाडौँ : स्नातकोत्तर तह शोधकार्य, नेपाली शिक्षा विभाग त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

रौले, रत्नबहादुर (२०६२), बाजुरेली आविष्कार स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण, काठमाडौँ : (स्नातकोत्तर तह, अप्रकाशित शोधपत्र) शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षण विभाग, त्रि.वि. ।

लाप्चा, कुमारी (२०७३), स्तरीय नेपाली र लाप्चा भाषाको वाक्य सङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन, काठमाडौँ : स्नातकोत्तर तह शोधकार्य, नेपाली शिक्षा विभाग, त्रि.वि. ।

शर्मा, एस.एल. (२०५६), ताजपुरिया समाज ऐतिहासिक परिचय, भ्नापा : ताजपुरिया समाज कल्याण परिषद ।

सुवेदी, प्रेमहरी (२०६१), बोटे भाषा : एक अध्ययन , काठमाडौँ : (अप्रकाशित शोधपत्र) नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।